

“โครงการฆ่าเพื่อชาติ”: ยาเสพติดกับแนวคิด
ทรัพยากรมนุษย์ในยุคเสรีนิยมใหม่¹

“Killing for the Nation Project”:
Drugs and the Concept of Human
Resource in Neo-liberalism

ศิวัช ศรีโกกางกูร*

Siwach Sriphokangkur

¹ ผู้เขียนสรุปมาจากบทหนึ่งของวิทยานิพนธ์ชื่อเต็มว่า “โครงการฆ่าเพื่อชาติ”:
พัฒนาการประเต็นยาเสพติดที่สัมพันธ์กับการจัดการของประเทศไทย
จนถึงยุคแห่งการสร้างทรัพยากรมนุษย์ และการผ่านมนุษย์ที่ไม่เป็นทรัพยากร

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

“โครงการฆ่าเพื่อชาติ”:
ยาเสพติดกับแนวคิดทฤษฎียากรรมมนุษย์
ในยุคเสรีนิยมใหม่

บทคัดย่อ

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าในสังคมไทยนับตั้งแต่แนวคิด “ทฤษฎียากรรมมนุษย์” ถูกจัดวางลงท่ามกลางการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ หรือจะเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งการสร้างทฤษฎียากรรมมนุษย์ โดยนำแนวคิดเรื่องชีวิตการเมือง/ชีวิตร่างกายของมิเชล ฟูโก (Michel Foucault) มาร่วมอภิปราย ความเป็นไปยุคดังกล่าวคือ ด้านหนึ่งรัฐและสังคมไทยต่างต้องการ “มนุษย์” ที่มีสติปัญญาความรู้ สุขภาพร่างกายแข็งแรงและมีทักษะการใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังปรากฏการณ์การแทรกแซงและรณรงค์มากมายที่ทั้งรัฐและสังคมต่างประสานช่วยเหลือกัน แต่อีกด้านหนึ่งในยุคดังกล่าวกลับเต็มไปด้วยความเปราะบางยิ่งที่ทั้งรัฐและ

สังคมต่างสนับสนุนให้มีการใช้ความรุนแรงอย่างเด็ดขาดต่อผู้ที่นอกจากไม่มีคุณสมบัติเป็นทรัพยากรมนุษย์แล้ว แต่กลับเข้าไปข้องเกี่ยวทำให้ผู้มีคุณลักษณะเป็น “ทรัพยากร” ต้องเปราะเปื้อน ลักษณะดังกล่าวเป็นข้อมูลสำคัญที่เอื้อไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดนับแต่ช่วงปลายพุทธศักราช 2530 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน รวมถึงการเกิดขึ้นของสงครามปราบปรามยาเสพติดช่วงเวลา 3 เดือนในปี พ.ศ. 2546 โดยสามารถพิจารณาจากการให้ความหมาย/การให้เหตุผลรองรับของทั้งรัฐและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนคำพิพากษาประหารชีวิตผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด อีกทั้งความเป็นไปดังกล่าวยังเอื้อต่อการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษ ทั้งการพระราชทานอภัยโทษส่วนบุคคลและเป็นการทั่วไปต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่เป็นไปอย่างจำกัด ผลจึงนำไปสู่การประหารชีวิตผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจำนวนหนึ่ง เพราะพวกเขาเหล่านี้ “ทำลายความเป็นทรัพยากรมนุษย์” ของผู้อื่น ปรากฏการณ์การใช้ความรุนแรงดังกล่าวในสังคมไทยต่างอยู่ภายใต้ร่มเงาการทำงานของความคิด “ทรัพยากรมนุษย์” ที่เป็นโครงสร้างที่รองรับอย่างสำคัญยิ่ง

คำสำคัญ: ยาเสพติด ทรัพยากรมนุษย์ ชีวการเมือง

Abstract

This paper discusses the topic concerning the idea of Human Resource/Human Capital which has been operated in Thai society under the influence of the neo-liberal economic development. By applying the concept of biopolitics/biopower, that has been coined by Michel

Foucault, this paper purposes that on the one hand, both state and the Thai society wish “human” to be brilliant, intelligent, good health ,creative etc. in order to be productive factor for economic growth. We could observe the phenomena of campaigning and promoting this idea from both state and society. On the other hand, this era has its extreme fragility: both state and society support the violence against those who tainted the “resource”, namely those who involve with the illegal drug, which has been one of the pretexts of the intense violence against them since 1987 onward; including the 3 months of the war against drug in 2003. This phenomenon can be understood by considering the reasoning/justifying produced by the Thai state and the social institution and the life verdict against those alleged drug criminal. Moreover, this condition undermines the possibility of royal pardon, regardless of individual or general pardon. The result is the execution of the drug involvement criminals under the reason that these criminals “destroy the other quality of being a good human resource”. The violence against them, therefore, lies under the very important conceptual apparatus of “human resource”.

Keywords: Drug, Human Resource, Biopolitics

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับสังคมไทยมีมานับช้านาน นับตั้งแต่ผืนยังเป็นที่แพร่หลายในสังคมไทย จนกระทั่งการปรากฏตัวของยาบ้า ซึ่งต่อมากมีการปรับเปลี่ยนชื่อเป็นยาบ้า (รวมถึงมีความพยายามช่วงหนึ่งที่จะเปลี่ยนชื่อเป็น “ยาโง่”) และหากนับจากกลางพุทธทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ยาบ้าถูกมองเป็นโรคร้ายที่บั่นทอนความเจริญของชาติอย่างฉกาจฉกรรจ์ สังคมไทยได้มีการรณรงค์ป้องกัน รวมถึงบัญญัติกฎหมายที่มีบทลงโทษเข้มงวดเอาจริงเอาจัง กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามด้วยการที่เรายังไม่สามารถหาวิธีการใดที่จะแก้ไขและลดปัญหาของยาบ้าลงได้อย่างรวดเร็วหรือไม่ก็ตาม ในช่วง 1 ทศวรรษกว่าที่ผ่านมารัฐไทยได้หันมาใช้วิธีการปราบปรามอย่างเด็ดขาดและรุนแรง สิ่งที่น่าสนใจคือสังคมไทยส่วนใหญ่กลับปราบปลื้มยินดีกับการที่รัฐใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะใช้วิธีการฆ่าต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และไม่เพียงแต่ปราบปลื้มเท่านั้น สังคมไทยยังกระตุ้นเรียกร้องให้รัฐเด็ดขาดกับผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างต่อเนื่องและมากขึ้น ดังนั้นในช่วง 1 ทศวรรษกว่าที่ผ่านมา สังคมไทยจึงเสพติดความรุนแรงอย่างเฝ้ามั่น จนไม่มีพื้นที่เหลือให้แก่การเรียนรู้ เข้าใจและให้อภัยผู้อื่น อีกทั้งไม่มีพื้นที่เหลือให้แก่หลักนิติรัฐและหลักสิทธิมนุษยชนใดๆ

การใช้ความรุนแรงมีทั้งผ่านการประกาศสงครามปราบปรามยาเสพติดที่เป็นนโยบายตั้งแต่สมัยรัฐบาลพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ชวน หลีกภัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นอกจากคำว่าสงครามยังมีการใช้ภาษาที่ถูกเชื่อว่าสะอาดยิ่งๆ หนึ่งไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติการพลังแผ่นดิน ปฏิบัติการเทิดไท้องค์ราชันย์ ปฏิบัติ

การดีเดย์ เป็นต้น ในช่วงเวลา 1 ทศวรรษที่ผ่านมาจึงเต็มไปด้วย
วิสามันตกรรม ฆ่าตัดตอน การตายอย่างปริศนาของผู้ต้องหา
ยาเสพติดในคุก ตลอดจนการประหารชีวิต

เป็นที่น่าเสียดายที่งานวิจัยในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการ
ประกาศสงคราม 3 เดือนระหว่างวันที่ 1 กุมภาพันธ์ – 30 เมษายน
พ.ศ. 2546 ช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหมายเหตุหลัก จึงไม่
มีงานกล่าวการปราบปรามผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างรุนแรงทั้ง
ก่อนหน้าและหลังรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณนอกจากให้ความสำคัญกับ
ช่วงเวลา 3 เดือนเท่านั้น งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งไปที่นโยบายดังกล่าว
มาจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างสำคัญจนเกินไป² เว้นแต่งานที่ดีที่
สุดของพวงทอง ภาวครพันธุ์³ ที่ให้ความสำคัญกับ “การสร้างความกลัว”
ต่อประชาชน ที่ทั้งรัฐบาล หน่วยงานของรัฐและสื่อมวลชนต่างร่วม
ใจกันนำเสนอข้ออ้าง ข่าวสารข้อมูล ตัวเลขสถิติต่าง ๆ ของพิษภัย
ยาบ้าอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ที่แม้บ่อยครั้งมีลักษณะ
“เกินจริง” พอสมควร การอาศัยความกลัวดังกล่าวนี้ทำให้รัฐบาล
พ.ต.ท.ทักษิณหยิบฉวยสวมรอยวาทกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรม
ชาตินิยม วาทกรรมพลังแผ่นดิน ฯลฯ เข้ามาใช้เพื่อสร้างความชอบ
ธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง และที่สำคัญผลพวงของความกลัว

⁴ เช่น คณิต นคร และคณะ. รายงานการศึกษานโยบายปราบปรามยาเสพติดเบื้องต้น., คณะกรรมาธิการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยวุฒิสภา. สงครามยาเสพติด ไทย
ฆ่าไทย ยุทธการไปไม่ร่วง 3 เดือนแห่งมโหฬาร. ใน รัฐพันทักษิณ 3., ฤทธิโกม วิภาทิน.
นโยบายปราบปรามยาเสพติด : 3 เดือนกับการประกาศสงครามขึ้นแตกหักเพื่อเอาชนะ
ยาเสพติดของรัฐบาล ศึกษากรณีลักษณะนโยบายและผลกระทบ.

³ พวงทอง ภาวครพันธุ์. “ปฏิบัติการสงคราม” ของการรณรงค์ปัญหาเสพติดใน
ประเทศไทย.

ดังกล่าวทำให้สังคมไทยยอมรับ “วิธีการ” การใช้ความรุนแรงอย่างเด็ดขาดของรัฐบาลระหว่างสงครามปราบปรามยาเสพติดได้ ผู้เขียนเสนอต่อยอดว่าเพียงแค่การผลิตข้อมูลข่าวสารเพียงเท่านั้นไม่น่าจะทำให้เกิดความกลัวของผู้คนได้ทันที แต่เห็นว่าการที่ความกลัวที่ทั้งรัฐบาล หน่วยงานของรัฐ และสื่อมวลชน จะร่วมกันผลิตได้ สังคมไทยจะต้องมีโครงสร้างและวาทกรรมบางอย่างมารองรับอยู่ เพื่อให้ความกลัวทำงานได้ จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่ององค์ประธานในยุคเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ เราจะเห็นการเติบโตของแนวคิดทรัพยากรมนุษย์ที่แต่ละประเทศต่างหันกลับมาให้ความสำคัญต่อ “ทุนมนุษย์” ที่เป็นมนุษย์ที่มีทักษะความรู้ มีสุขภาพที่ดี เพื่อที่จะเป็นกำลังหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ⁴

ทั้งนี้ในสังคมไทยคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” ถูกผนวกเข้าไปอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นครั้งแรก และภายใต้ร่มเงาดังกล่าว ประกอบกับความปรารถนาส่วนตัวทางเศรษฐกิจหลังจากวิกฤตการณ์ พ.ศ. 2540 ทำให้รัฐเริ่มสนใจการพัฒนาคนมากขึ้น ประกอบกับสังคมไทยจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นกลางแสดงอาการรังเกียจเดียดฉันท์อย่างรุนแรงอย่างต่อเนื่องต่อกลุ่มคนที่เข้ามาทำให้ลูกหลานตนเองเปราะบางหรือสุมเสี่ยงกับกระแสนาเสพติด⁵ ผู้เขียนเสนอว่าปัจจัยดังกล่าวนี้เองเป็นโครงสร้างรองรับสำคัญให้ความกลัวทำงานได้และรองรับให้ทั้งรัฐและสังคมไทยต่าง

⁴ ธเนศ วงศ์ยานนาวา. รัฐเสรีนิยมใหม่ ทรัพยากรมนุษย์ และชุมชน. ฟาเดียวกัน.

⁵ Yoshinori Nishizaki. Constructing Moral Authority in Rural Thailand: Banham Silpa-archa's Non-violent War on Drugs. *Asian Studies Review*.

พร้อมใจกันสนับสนุนการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
อย่างเฉียบขาด

ทำความเข้าใจการปราบปรามยาเสพติดที่รุนแรงผ่าน
การทำงานบนแนวคิดทฤษฎีการมนุษย

การเริ่มต้นด้วยบทสนทนาเหล่านี้สามารถเป็นกุญแจสำคัญ
เพื่อไขไปสู่ความเข้าใจความคิดเรื่องทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย

- “ในปัจจุบันปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคม
ไทย โดยเฉพาะยาบ้า ซึ่งนับวันจะมีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะในหมู่
เยาวชนของชาติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งเป็น
บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติเป็นส่วนรวม”⁶

- “ถึงจะมีการปราบอย่างเข้มงวด แต่ก็ไม่สามารถที่จะปราบ
ขบวนการเถื่อนให้หมดลงไปได้ สิ่งที่น่าเป็นห่วงสำหรับเยาวชนและ
ประชาชนทั่วไปก็คือการสูญเสียทรัพยากรที่สำคัญอันเป็นกำลังแรงงาน
ของชาติในอนาคต”⁷

- “ตามที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหา
ยาเสพติดในปัจจุบันและผลกระทบของปัญหาเสพติดในระยะยาวที่
จะทำให้ประเทศชาติขาดความมั่นคงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วย
ประสิทธิภาพอันเนื่องมาจากทรัพยากรบุคคลของประเทศเกี่ยวพันกับ

⁶ นี่คือคำพูดของ เสนาะ เทียนทอง. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น
(ไทยรัฐ. 14 มกราคม 2544, หน้า 10)

⁷ วัชร พัฒนศรี. มาตราการร้ายเข้ายาเสพติด. เติมนิวส์. 26 มิถุนายน 2541, หน้า 24.

⁸ นี่เป็นคำกล่าวของประมวล รุจนเสรี อธิบดีกรมการปกครอง (สยามรัฐ. 14 กันยายน
2541, หน้า 20)

ปัญหายาเสพติด...’⁸

- “ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า...ตามสภาพลักษณะการกระทำผิด นับเป็นมหันตภัยต่อมวลมนุษยชาติ สามารถทำลายทรัพยากรมนุษย์ บั่นทอนความสงบสุขของสังคมและเศรษฐกิจของชาติที่สุดคณานับ... พิพากษาให้ประหารชีวิตจำเลยทั้งสอง”⁹

- “ในการพิพากษาคดียาเสพติดครั้งนี้ แม้ว่าบางสำนวนจำเลย ให้การรับสารภาพก็ตาม แต่ศาลไม่ได้ลดโทษให้เนื่องจากเห็นว่าของ กลางมีจำนวนมหาศาล ซึ่งตามสภาพและลักษณะแห่งความผิดนับเป็น มหันตภัยต่อมวลมนุษยชาติ อีกทั้งทำลายทรัพยากรมนุษย์ บั่นทอน ความสงบสุขของสังคมและเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้นการไม่ลดโทษให้ แก่จำเลยจึงเป็นผลดีต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดในสังคม”¹⁰

- “ถ้ายาบ้าเข้าในโรงเรียนได้ เด็กนักเรียนติดยาบ้า ประเทศ ชาติก็เสียหาย ผมรู้ดีว่าการที่ประเทศไทยจะพัฒนาประเทศเพื่อ แข่งขันในเวทีโลกได้นั้นพี่น้องประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนจะต้องมี พลังสมองที่เป็นเลิศ ในขณะที่ต่างชาติที่ไม่หวังดีต่อเรา ได้ส่งยาบ้าและ ยาเสพติดมาทำลายประเทศไทย การส่งยาบ้าเข้ามาเปรียบเสมือน เป็นการทำสงครามทำลายพลังสมอง นี่เป็นแรงผลักดันสำคัญให้ผม

⁸ นี่เป็นคำกล่าวของประมวล รุจนเสรี อธิบดีกรมการปกครอง (สยามรัฐ. 14 กันยายน 2541, หน้า 20)

⁹ อ้างจากคำพิพากษาจากประหาร 2 พ่อค้ายาบ้าหนึ่งล้านเม็ด ศาลชั้นต้นยกยร้าย แรง-ไม่ลดโทษ. (มติชน. 1 เมษายน 2543, หน้า 21)

¹⁰ เป็นคำกล่าวของวิจิต ลิขธรรมชโย ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญาซึ่งให้ สัมภาษณ์ภายหลังอ่านคำพิพากษาประหารชีวิตจำเลยในคดียาเสพติดวันเดียวกันทั้งสิ้น 19 รายจากสำนวนคดี 5 สำนวน (ข่าวสด. 26 กรกฎาคม 2544, หน้า 1)

ประกาศทำสงคราม”¹¹

จากท่าทีการกล่าวถึงยาเสพติดข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกความกังวลใจจากหลายภาคส่วนในสังคม และการแสดงความกังวลใจของผู้ปฏิบัติหน้าที่ปราบปราม ยังรวมไปถึงคำพิพากษาคัดสินของศาล กระทั่งการอ้างเหตุผลปราบปรามผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างเด็ดขาด จะเห็นได้ว่า “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นมนโคนที่ถูกกล่าวอ้างถึงสม่ำเสมอ และที่ผ่านมาการปราบปรามอย่างเด็ดขาดต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด (หรือผู้ไม่ถูกจัดวางว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ หรือผู้ที่ไปทำลายความเป็นทรัพยากรของผู้อื่น) เพื่อจะได้ปกป้องผู้มีคุณสมบัติเป็นทรัพยากรมนุษย์ก็ได้รับความเห็นดีเห็นงามจากทั้งรัฐและสังคมส่วนรวมอย่างยิ่ง

ดังนั้น คำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจ การจัดวางการปราบปรามไว้อย่างระเบียบความคิดนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจนโยบายการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงได้ 2 ประการด้วยกัน

ประการแรก นโยบายการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงไม่ได้จำกัดเพียงแค่รัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง แม้สังคมไทยอาจจะมีความทรงจำจากการปราบปรามขั้น “สงคราม” จากยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในระหว่างวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 - 30 เมษายน พ.ศ. 2546 เท่านั้นแต่ในยุครัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เรื่อยมาถึงรัฐบาลชวน หลีกภัย และสิ้นสุดที่รัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์

11 และสุดท้ายเป็นคำกล่าวของทักษิณเช่นกัน แต่เป็นคำกล่าวก่อนประกาศสงครามขึ้นแตกหักในช่วงต้นปี พ.ศ. 2546 อ้างจาก บทนำ ใน ป่วย ใจไทย. โกหกบันลือโลก ฆ่าตัดตอน 2,500 ศพ: แพะรับบาป 8,000 คน.

ก็อาศัยตรรกะใช้ความรุนแรงขั้นเด็ดขาดไม่ต่างกัน โดยผู้เขียนเรียกปรากฏการณ์เหล่านี้ในฐานะเป็น “โครงการฆ่า” (Killing Project)¹²

ประการที่สอง นโยบายการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะการคงอยู่ของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งที่สามารถกำหนดนโยบายได้โดยลำพัง หากแต่อยู่ในโครงสร้างการทำงานของความคิดทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย ดังนั้น แต่ละรัฐบาลนั้นๆ จึงมักได้รับการสนับสนุนอย่างล้นหลามของภาคสังคมเป็นส่วนใหญ่ในการร้องขอให้รัฐบาลใช้ความรุนแรงขั้นเด็ดขาด เพื่อที่จะจัดมิให้ยาเสพติดแพร่ไปสู่ผู้มีคุณสมบัติเป็นทรัพยากร ผู้เขียนเห็นว่าเราควรทำความเข้าใจการทำงานของชีวอำนาจเพื่อผลิตทรัพยากรมนุษย์เสียก่อนว่ามีที่มาที่ไปอย่างไรในเชิงแนวคิดทฤษฎี

จาก “มนุษย์” สู่การเป็นออบъекต์ประธาน “ทรัพยากรมนุษย์” ในยุคเสรีนิยมใหม่

สำหรับผู้สนใจแนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม คงคุ้นเคยกับประเด็นเรื่องอำนาจที่มีส่วนก่อร่างสร้างรูปความเป็นองค์ประธานจากนักคิดอย่างมิเชล ฟูโก (Michel Foucault) เป็นอย่างดี ในที่นี้ผู้เขียนจึงขอนำข้อถกเถียงเชิงแนวคิด “ชีวอำนาจ/ชีวการเมือง” ของเขามาอภิปรายเพื่อชี้ให้เห็นการทำงานของอำนาจในอีกรูปแบบหนึ่งและชี้ให้เห็นการทำงานของความคิด “ทรัพยากรมนุษย์” ในสังคมการเมือง

¹² อย่างไรก็ดีตามการกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าช่วงเวลา 3 เดือนในการทำสงครามของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณปราศจากความสำคัญแต่อย่างใด

จากหนังสือ The History of Sexuality¹³ นับว่าเป็นงานชิ้นสำคัญที่ฟูโกที่พิจารณาการทำงานของ “อำนาจ” ในอีกรูปแบบหนึ่งได้อย่างคมคาย โดยฟูโกเปิดประเด็นว่าเบื้องต้นที่สำคัญคือ “เราต้องปลดปล่อยตัวเองจากมโนทัศน์อำนาจแบบตัวบทกฎหมายและการปกครองเป็นที่ตั้ง (juridico-discursive)”¹⁴ มโนทัศน์อำนาจลักษณะดังกล่าวทำงานผ่านการเข้าช่วงชิงและครอบครองไม่ว่าจะเป็นชีวิต ความตาย ทรัพย์สิน และภาษีของประชาชนโดยองค์อธิปัตย์ ในแง่หนึ่งคืออธิปัตย์จึงมีสิทธิที่จะพรากชีวิตหรือให้ชีวิตแก่ประชาชนได้ ฟูโกกล่าวว่าหากเรามองอำนาจดังกล่าวเป็นรูปแบบหลักในการวิเคราะห์ เราจะเห็นแต่เพียงอำนาจในการทำงานเป็นช่วงชั้นจากบนสู่ล่างเท่านั้น และเห็นแต่เพียงอำนาจทำหน้าที่แต่เพียงการออกคำสั่ง ยืนยันและปฏิเสธคำสั่ง รวมถึงกำหนดข้อห้ามที่มีให้พฤติกรรมใดล่วงละเมิดคำสั่งดังกล่าว ในตัวแบบดังกล่าวอำนาจก็ราวกับว่ามาจากรัฐผู้ครอบครอง จากษัตริย์ผู้บิดา ฯลฯ ที่สุดแล้วจึงมีเพียงหัวหน้าออกคำสั่งกับบุคคลต้องเชื่อฟังคำสั่งเพียงเท่านั้น (commanding head and obedient subject) และหากอยู่ในกับดักนี้ทำให้เรามองคุณสมบัติอำนาจ “ราวกับว่าอำนาจมีทรัพยากรที่จำกัด มีวิธีการที่จำกัด มีกลยุทธ์เดียวในการใช้ ไม่มีความสามารถในการประดิษฐ์และดูเหมือนจะถูกกำหนดให้กระทำซ้ำโดยตัวมันเอง”¹⁵ ดังการวิเคราะห์ที่เน้นอำนาจแบบตัวบทกฎหมายและการปกครองเป็นที่ตั้ง ฟูโกจึงกล่าว

¹³ Michel Foucault. The History of Sexuality.

¹⁴ Ibid. p.82.

¹⁵ Ibid. p.85. ฟูโกสรุปว่า ถ้าเรามองแค่นี้เท่ากับว่าเราไม่สามารถทำอะไรได้เลย เว้นแต่เราจะทำตามสิ่งที่อำนาจบอกให้ทำเท่านั้น ที่สำคัญเราจะมองแต่การทำงานของอำนาจในเชิงลบ ไม่เห็นลักษณะทรงพลังที่ทำหน้าที่ผลิตและมีคุณลักษณะเชิงบวก

ว่า “ในความคิดและการวิเคราะห์ทางการเมืองที่ผ่านมา เรายังไม่ได้ตัดพระเศียรของกษัตริย์ออกไป”¹⁶ เพราะทฤษฎีอำนาจหยิบยกแค่ปัญหาของสิทธิกับความรุนแรง ปัญหาถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ปัญหาเจตจำนงและเสรีภาพ รวมถึงปัญหาว่าด้วยรัฐและองค์อธิปัตย์เป็นหลักใหญ่ใจความ เราจึงอยู่ในกรอบที่ยังไม่ตัด “พระเศียร” ออกไป

แม้อำนาจดังกล่าวยังสำคัญและยังคงทำงานตามตัวแบบของมัน แต่จากการพิจารณาเรื่องเพศสภาพเป็นตัวบท พูโกเห็นวิธีการทำงานของอำนาจแบบใหม่ที่ “ไม่ได้จัดการตัวเองผ่านสิทธิ แต่จัดการผ่านเทคนิค ที่ไม่ได้จัดการผ่านตัวบทกฎหมาย แต่ผ่านกระบวนการทำให้เป็นเรื่องปกติ (normalization) และที่ไม่ได้จัดการผ่านการลงโทษแต่ผ่านการควบคุม”¹⁷ พูโกกล่าวว่าอำนาจแบบใหม่นี้มีประสิทธิภาพสูงความเสี้ยมต่ำ ถูกใช้ในทุกระดับและทุกรูปแบบที่ก้าวข้ามไปไกลกว่ารัฐกับกลไกของรัฐ อำนาจดังกล่าวพิจารณาและจัดการมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิต จัดการกับชีวิตและร่างกายในฐานะเป็นวัตถุที่ศึกษา รวมถึงสร้างความเป็นตัวตนให้เราผ่านการยึดเยียดจากภายนอกและการควบคุมจากภายในตัวเองโดยการสร้างระเบียบวินัยและระเบียบแบบแผน¹⁸

¹⁶ Ibid. pp.88-89.

¹⁷ Ibid. p.89.

¹⁸ ในวิธีการทำงานของอำนาจแบบใหม่นี้ พูโกเล็งเห็นลักษณะ 3 ประการ ประการแรก เห็นถึงการทำงานของอำนาจในการกระตุ้น ควบคุม เสริมสร้างกำลัง ทวีคูณผลผลิต เพิ่มประสิทธิภาพต่อร่างกายมนุษย์ มากกว่าที่จะเป็นการตั้งการหรือทำให้มนุษย์รู้สึกตัวตนเองถูกบังคับหรือต้องยอมจำนน ประการที่สอง ความคิดเรื่อง “ชีวิต” ชีวิตเป็นวัตถุทางบวกของการบริหารจัดการ ความตายถูกมองเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากขึ้น จากสิทธิแบบ

ฟูโกกล่าวถึงความคิดดั้งเดิมว่ามนุษย์ที่เคยถูกมองในฐานะที่เป็นสัตว์การเมืองที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเพิ่มศักยภาพตนเองในสังคมการเมือง เริ่มเป็นปัญหาในยุคการทำงานของอำนาจแบบใหม่นี้ เพราะศักยภาพมนุษย์ถูกนิยามเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาของระบบทุนนิยม ศักยภาพของมนุษย์ในแบบใหม่ถูกควบคุมและสร้างตัวตนผ่านรูปแบบใหม่ 2 รูปแบบที่สำคัญคือรูปแบบการควบคุมระเบียบวินัยและการควบคุมผ่านระเบียบแบบแผน (regulatory control) ที่ทำงานประสานสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ในส่วนการควบคุมระเบียบวินัยนั้น อำนาจแบบใหม่มองร่างกายในฐานะที่เป็นกายวิภาค-การเมือง (anatomo-politics) ที่อำนาจมุ่งไปที่ร่างกายในฐานะที่เป็นเครื่องจักร เพื่อเข้าไปสร้างระเบียบวินัย เพิ่มผลประโยชน์ที่สูงสุดจากความสามารถ เคี้ยวเชื้ฉะพละกำลังของร่างกายออกมา และสร้างความอ่อนน้อมง่ายให้กับร่างกาย ในแง่นี้การทำงานของอำนาจแบบใหม่จึงเอื้อต่อการควบคุมทางเศรษฐกิจและเอื้อต่อระบบต่าง ๆ ที่จัดวางให้ค่าว่าประสิทธิภาพเป็นระบบหลัก ในขณะที่การควบคุมผ่านระเบียบแบบแผน อำนาจให้ความสำคัญกับกลไกต่างๆ ของชีวิต ทั้งการแต่งงาน การเกิดและการตาย ความยืนยาวของชีวิต ระบบสุขภาพ ระบบสุขลักษณะ ฯลฯ การสอดส่องตรวจตราทุกที่

เดิมคือสิทธิที่จะพำนักชีวิตหรือให้ชีวิตแก่ประชาชน กลายเป็นสิทธิของกายทางสังคมที่จะสร้างความแน่ใจ ทำนุบำรุงและพัฒนาตนเอง (right of the social body to ensure, maintain, develop its life) และประการที่สาม ฟูโกพิจารณาจากสงครามที่แต่เดิมทำเพื่อปกป้องอำนาจอธิปไตย แต่ในยุคอำนาจแบบใหม่เช่นนี้สงครามที่ทำก็เกินไปเพื่อปกป้อง “ประชาชนโดยรวม” กล่าวสรุปได้ว่าอำนาจเช่นนี้จึงเป็นอำนาจแบบสนับสนุนชีวิตและเพิ่มศักยภาพแก่ชีวิต

หลายที่เวลานี้ถูกทำงานผ่านการเข้าแทรกแซงโดยสถาบันต่าง ๆ ในสังคมอย่างถึงที่สุด ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า 2 รูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบอำนาจที่ทำงานผ่าน “ชีวิต” และอำนาจนี้ไม่ได้เพื่อการฆ่า แต่เป็นการลงทุนร่างกายตั้งแต่เกิดจนตายเลยทีเดียว

ฟูโกเรียกอำนาจในรูปแบบใหม่นี้ว่า “ชีวอำนาจ/ชีวการเมือง” ชีวอำนาจนี้พัฒนาตนเองควบคู่กับการพัฒนาของระบบทุนนิยม ชีวอำนาจนี้ปรากฏทุกระดับของสังคมและถูกใช้โดยสถาบันที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว กองทัพ ตำรวจ โรงเรียน แพทย์ ฯลฯ ที่จัดการในอาณาบริเวณกระบวนการและขอบข่ายของสังคมที่ให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หากกล่าวว่า “รัฐเป็นสถาบันทางอำนาจในการกำกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของการผลิต ชีวอำนาจก็เป็นเทคนิคของอำนาจที่ทำงานในการผลิต”¹⁹ โดยเทคนิคของอำนาจนี้ทำงานผ่านรูปแบบที่หลากหลาย แต่ที่สำคัญอยู่ที่การลงทุน การจัดการและการประคับประคองชีวิตเพื่อทำให้มนุษย์เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การมีกฎหมายใดๆ มารองรับการใช้ชีวิตในสังคม การเมือง กฎหมายต่างเป็นโครงสร้างส่วนบนที่รองรับผลที่ตามมาจากการทำงานไหลเวียนของอำนาจเพื่อผลิตสร้างมนุษย์อรรถประโยชน์

ดังที่กล่าวแล้วว่าชีวอำนาจนี้พัฒนาตนเองควบคู่กับการพัฒนาของระบบทุนนิยม ทว่าในช่วง 1960 เป็นต้นมาฟูโกเห็นความเข้มข้นในการทำงานของชีวอำนาจที่เดินเคียงข้างพร้อมการเติบโตของความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ ฟูโกจึงได้อภิปรายถึงรากฐานที่มาของสำนักแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ต่างกันจาก 2 สำนัก และกล่าวถึงการทำงานของชีวอำนาจตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากสำนักชิคาโก

¹⁹ Ibid. p.141.

ที่มีอิทธิพลต่อโลกในยุคปัจจุบัน ตลอดจนมีอิทธิพลต่อแนวคิดที่ว่าด้วย
ทรัพยากรมนุษย์²⁰

อย่างไรก็ตาม ควรต้องเน้นเป็นพิเศษด้วยว่า เนื้อหาหลักของ
สำนักนี้มักถูกเข้าใจผ่านนโยบายหลัก ๆ ดังที่กล่าวแล้ว ไม่ว่าจะเป็น
การค้าเสรี การไม่แทรกแซงทางเศรษฐกิจจากภาครัฐบาล การแปรรูป
รัฐวิสาหกิจ การปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราเป็นไปตามราคา
ตลาด การเปิดรับการลงทุนโดยเสรี การตัดค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือ
สังคม ฯลฯ แต่ฟูโกกล่าวว่ายังมีอีก 2 ตัวอย่างที่เราจำเป็นต้องให้ความสำคัญ
โดยยกตัวอย่างแนวคิดที่ว่าด้วยทุนมนุษย์หรือทรัพยากรมนุษย์
และแนวคิดการวิเคราะห์อาชญากรรมที่เป็น 2 แนวคิดสำคัญของ
เสรีนิยมใหม่

สำหรับแนวคิดทุนมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวพัฒนาตัวเองขึ้น
มาจากข้อวิพากษ์วิจารณ์การจัดการกับปัญหาแรงงานในทฤษฎีทาง
เศรษฐศาสตร์ แต่เดิมในทางเศรษฐศาสตร์ยุคคลาสสิกมักกล่าว
ถึงการผลิตสินค้าขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องที่ดิน ทุน และแรงงาน
นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มเสรีนิยมใหม่กล่าวว่านักเศรษฐศาสตร์ยุคคลาสสิก
ให้ความสำคัญกับ 2 ปัจจัยแรกเกินไป ทำให้แรงงานถูกประเมินค่า
ต่ำและคงบอบบาทของการเป็นปัจจัยการผลิตที่เฉื่อยชาเพียงเท่านั้น
ไม่ว่าจะเป็นอดัม สมิธ (Adam Smith) ที่สนใจแรงงานเพียงผ่านคำ
อธิบายเรื่องการแบ่งงานกันทำและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของผู้นั้น
หรือการอธิบายของเดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ที่กล่าวถึงแรงงาน
ผ่านการให้ความสำคัญกับตัวแปรเชิงปริมาณด้านเวลา (quantitative

²⁰ Michel Foucault. *The Birth of Biopolitics*.

variable of time) ดังที่เขาเสนอว่า “ความเป็นไปได้ในการใช้เวลาของแรงงานมากขึ้น เอื้อต่อการทำงานของทุน” ยังรวมถึงการวิเคราะห์ของจอห์น เมนาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) ที่มองว่าแรงงานโดยตัวเองมีลักษณะเฉื่อยเนือย²¹

ฟูโกอาศัยหนังสือที่โด่งดังของนักคิดในสำนักเสรีนิยมใหม่ในช่วง 1960 เป็นต้นมา เพื่อทำความเข้าใจความคิดเรื่องทุนมนุษย์ อาทิ งานของ ที ดับเบิลยู ชูลทซ์ (T.W. Schultz) แกรี เบคเกอร์ (Gary Becker) จาคอบ มินเซอร์ (Jacob Mincer) ฯลฯ และสังเคราะห์งานเหล่านี้ว่า “เป็นการนำแรงงานเข้าสู่การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์โดยตรง” นั้นหมายความว่า “มันไม่ได้หมายถึงว่าแรงงานถูกจัดวางที่ไหนระหว่างทุนและการผลิต อีกทั้งไม่ได้เกี่ยวข้องกับการกล่าวถึง ราคาของแรงงาน และไม่ได้เกี่ยวข้องกับการผลิตเชิงเทคนิค ตลอดจนไม่ได้เกี่ยวข้อง กับ มูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการทำงานของเขาแต่อย่างใด” เพราะตราบที่ยังพิจารณาเพียงประเด็นดังกล่าวเรายังอยู่ในกรอบของการเห็นแรงงานเป็นผู้ถูกกระทำ (object) แต่งานเหล่านี้จัดวางตำแหน่งแห่งที่แรงงานในฐานะเป็นองค์ประธานทางเศรษฐกิจที่กระตือรือร้น²² (active economic subject) ในแนวทางดังกล่าวการวิเคราะห์ของฟูโกต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงไม่ได้เริ่มจากประเด็นการขายแรงงานตนเองเพื่อรายได้ แต่เริ่มที่การพิจารณาการทำงานพร้อมเพรียงกันของ “มนุษย์” ทั้งในฐานะที่เป็นองค์ประธานที่ถูก “ภายนอก” ยัดเยียดผ่านความรู้/ความจริง ผลิตสร้างตัวตนให้ต้องเป็นไปตามนั้น และในฐานะมนุษย์ที่ยินดีต่อการถูกยัดเยียดและพร้อมจะสร้าง “ตัวตน”

²¹ Ibid. p.219.

²² Ibid. p.220.

(self) ดังฟูโกเรียกว่าเทคโนโลยีของการสร้างตัวตน (Technology of the self) ทั้ง 2 การทำงานดังกล่าวต่างทำงานผ่านองค์ประกอบพิเศษชุดหนึ่ง เช่น การลงทุนผ่านการศึกษ การพัฒนาความรู้ สติปัญญา ทักษะความสามารถ ความมีเหตุมีผล ความสามารถในการ คิดคำนวณ การดูแลรักษาสุขภาพ ฯลฯ

ในงานต่างๆ ข้างต้นอธิบายว่าทุนมนุษย์ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือคุณลักษณะที่ได้ติดตัวมาเฉพาะตัว อาทิความ โน้มเอียง ทางพันธุกรรม กับทักษะต่างๆ ที่ได้มาซึ่งต้องอาศัย “การ ลงทุน” ผ่านการศึกษา คุณค่าทางโภชนาการ การฝึกฝน และอาศัย ความรักและเสนหาจากคนใกล้ชิด แต่การอธิบายจัดวางน้ำหนักให้กับ องค์ประกอบที่ 2 มากกว่า แต่ไม่ละเลยนำเสนอแบบแผนพฤติกรรม เพื่อส่งเสริมต่อองค์ประกอบแบบที่ 1 เช่นกัน

สำหรับมนุษย์สมัยใหม่ในบริบทเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่เป็น มนุษย์ที่ผ่านกระบวนการ “การลงทุน” อย่างมาก ประเด็นเรื่องการ ลงทุนจึงกลายเป็นเรื่องสำคัญต่อการสร้างตัวตนมนุษย์ โดยเฉพาะการ ลงทุนผ่านการศึกษ (educational investment) ฟูโกกล่าวว่า “ใน ความเป็นจริง เราไม่ต้องรอว่าสำนักนี้จะวัดผลกระทบของการลงทุนการ ศึกษาที่ว่านี้ เพราะสำหรับสำนักนี้เราควรเข้าใจว่า การลงทุนเพื่อการ ศึกษา มีขอบเขตกว้างไปกว่าแค่การเข้าโรงเรียนหรือการฝึกอาชีพ”²³ เพราะยังมีทั้งรัฐและอีกหลากหลายสถาบันและหลายส่วนประกอบที่ เข้ามาร่วมใจประสานกันในการก่อรูปความคิดว่าด้วยทุนมนุษย์ หรือ ฟูโกอุปมาอุปไมยว่า “เครื่องจักรสารพัดความสามารถ” (abilities-

²³ Ibid. p.225.

machine) ดังฟูโกยกตัวอย่างปรากฏการณ์ของการเรียกร้องให้สถาบันครอบครัวเข้ามาดูแลลูกตนเองให้มากขึ้น การเรียกร้องให้พ่อแม่จัดเวลาให้ลูกไม่น้อยกว่าเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อวัน การเรียกร้องให้ลูกได้ดีมีนมแม่ การเรียกร้องให้คู่ชายหญิงที่แต่งงานกันควรมีการศึกษา เพื่อจะดูแลลูกอย่างมีอารยะและสมเหตุสมผล รวมไปถึงเรียกร้องการดูแลรักษาสุขภาพตนเองทั้งของเด็กรวมถึงผู้ใหญ่ เพื่อให้ตนเองได้เป็นแรงงานหรือเติบโตมาเป็นแรงงานที่มีศักยภาพและเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ดังนั้นการเป็นแรงงานจึงมีความหมายกว้างไปกว่าการเป็นแรงงานของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง แต่เขาเป็นผู้ประกอบการต่อตนเอง (entrepreneur of himself) ที่ต้องอาศัยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ต่อการดูแลตนเอง สำนักเสรีนิยมใหม่จึงผลิตซ้ำความคิดว่าด้วย “องค์ประธานที่ต้องรับผิดชอบ” (responsible subject) กับ “การดูแลตนเอง” (self-care) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อไม่ให้เราไปก่อปัญหาหรือเป็นภาระต่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโรควัยชรา การป่วย ความยากจน ปัญหายาเสพติด ฯลฯ

ในมุมมองนี้เราจึงเห็นประเด็นสำคัญคือ ตรรกะแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่อาศัยความสอดคล้องกันระหว่างปัจเจกบุคคลที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและมีศีลธรรมต่อสังคมเพื่อไม่เป็น “ภาระ” กับปัจเจกบุคคลที่มีความสมเหตุสมผลทางเศรษฐกิจ

โดยภาพรวมแล้วสังคมดังกล่าวต่างเป็นสังคมที่พิจารณาประเด็นทรัพยากรมนุษย์เป็นหลัก เพื่อรองรับการทำหน้าที่การเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญจากตัวมนุษย์ ประเด็นทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นประเด็นทางการเมืองและเศรษฐกิจแห่งชาติที่สังคมส่วนรวมต้องไม่เพิกเฉยดังมีสถาบันต่าง ๆ เข้ามาช่วยทำงานสอดส่องเหนือปัจเจกบุคคลอื่นๆ เพราะปัจเจกบุคคลอื่นที่ไม่สามารถปกป้องตัวเองได้อาจเป็นบ่อเกิด

ความอันตรายที่ตามมาของสังคม และทำงานรณรงค์ให้ปัจเจกบุคคลดูแลตัวเองเพื่อไม่เป็นภาระแก่ส่วนรวม สังคมเช่นนี้ซูปัญหาสุขภาพของประชากรและอนาคตของเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ อีกทั้งสังคมดังกล่าวยังผลิตซ้ำลักษณะ “สังคมแห่งการเรียนรู้” อย่างต่อเนื่อง ทั้งการเรียนรู้โดยผู้ใหญ่และโดยเยาวชน อีกทั้งมีการเรียกร้องให้ครอบครัวและโรงเรียนประสานใจดูแลเยาวชนอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้สังคมนี้นอกจากนี้ยังทะนุถนอมพื้นที่เขตเมือง (urban space) ไว้อย่างหวงแหน ภัยใดที่จะเข้ามาทำลายประชากรในเมืองย่อมเป็นปัญหารุนแรง ที่สำคัญ คือในสังคมเช่นนี้อธิบายความยากจนว่ามาจากความเกียจคร้านของมนุษย์ ผู้พ่ายแพ้ทางเศรษฐกิจมักเป็นผู้เกียจคร้าน²⁴ ทั้งหมดทั้งมวล เพื่อที่รัฐและสังคมสามารถได้ประชากรที่รักการเรียนรู้เพื่อเพิ่มอรรถประโยชน์จากตนเองอย่างต่อเนื่อง และว่านอนสอนง่าย สามารถทำให้รัฐและสังคมได้ใช้ประโยชน์จากพวกเขาได้²⁵ (utilizable)

ในขณะที่แนวคิดการวิเคราะห์อาชญากรรมซึ่งเป็นตัวอย่างต่อมาที่ฟูโกะสะท้อนให้เห็นตรรกะคิดของสำนักเสรีนิยมใหม่ ฟูโกะกล่าวว่า การวิเคราะห์อาชญากรรมกลุ่มนี้อาศัยกฎเกณฑ์หลักสมเหตุสมผลมาวิเคราะห์พฤติกรรมผู้กระทำความผิด โดยกำจัดชุดคำอธิบายอาชญากรแบบดั้งเดิมออกไป ไม่ว่าจะเป็นที่เคยอาศัยการอธิบายเชิงมานุษยวิทยา ชีววิทยา จิตวิทยา ในความคิดสำนักอาชญากรไม่ใช่เป็นผู้มีความบกพร่องทางจิตวิทยาหรือชีววิทยา แต่เขาก็คนหนึ่งเช่น

²⁴ Michel Foucault. The Politics of Health in the Eighteenth Century. in Power/Knowledge.

²⁵ Ibid. p.172.

เดียวกับบุคคลอื่น อาชญากรจึงคือปัจเจกบุคคลทางเศรษฐกิจที่มีเหตุผล (rational-economic individual) เป็นผู้ที่ลงทุน มีความหวังและหาวิธีการลดความเสี่ยงต่อการสูญเสียให้น้อยที่สุด ในมุมมองเช่นนี้จึงไม่มีความแตกต่างใด ๆ ระหว่างการฆาตกรรมกับการฆาตกรรมผ่านกฎจราจร ผลที่ตามมาจึงเป็นหน้าที่ของระบบยุติธรรมที่จะทำความเข้าใจอาชญากรรมและลงโทษเพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบภายนอก (negative externalities) จากการกระทำบางประเภท ดังนั้นอาชญากรที่ต้องรับโทษอย่างสาสมถึงแก่ความตาย ความตายของเขาจึงคือเรื่องส่วนตัว (privatization of death)

ปัญหาที่ตามมาและควรขบคิดต่อไปก็คือ แม้ฟูโกนำเสนอว่าปรากฏการณ์การลงทัณฑ์ก็เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะสังคมเศรษฐกิจ²⁶ แต่การจะถึงขั้นฆ่าและกำจัดผู้คนนอกจากไม่เป็นทรัพยากรแล้วยังเป็นภาระต่อสังคมหรือทำให้ผู้เป็นทรัพยากรต้องเปราะเปื้อนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการกำจัดบุคคลเหล่านี้ในนามชีวอำนาจจะมีที่ทางอย่างไร ฟูโกเคยกล่าวถึงประโยคหนึ่งที่สำคัญว่า “การที่รัฐทั้งสามสามารถทำให้ชีวอำนาจยังคงทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรัฐยังสามารถคงสิทธิในการประกาศสงคราม และสิทธิของการเป็นฆาตกร และหยิบยื่นความตายให้กับประชากร โดยที่รัฐไม่ได้กลายเป็น racist, ชาวเผด็จการว่าสิ่งนี้ยังคงมีปัญหาลดลง และยังคงเป็นปัญหา”²⁷ อีกนัยหนึ่งคือคำถามของฟูโกคือแล้วรัฐจะสามารถฆ่าคนที่ไร้ประสิทธิภาพข้างต้นได้หรือไม่ ซึ่งเขายังคิดว่ากระทำได้ยาก

²⁶ Michel Foucault. *The Birth of Biopolitics*. p. 257.

²⁷ Michel Foucault. *Society Must Be Defended: Lectures at the College de France, 1975-76*. p.263.

หรือที่เขาเคยตั้งข้อสงสัยว่ารัฐจะยังทำหน้าที่การลงโทษประหารชีวิต ก็มีข้อจำกัดเช่นกัน เพราะ “รัฐจะใช้อำนาจอย่างมีอภิสิทธิ์ได้อย่างไรในเมื่อบทบาทหลักของของรัฐคือ สร้างความแน่ใจ ทำนุบำรุงประชากรและฝึกสอนให้ประชากรพัฒนาตนเอง”²⁸

คำถามของฟูโกข้างต้นอาจจะไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป หากเราพิจารณาปรากฏการณ์ต่างๆ หลังจากการตั้งข้อสงสัยของฟูโกเมื่อเกือบ 30 ปีที่แล้ว ดังผู้เขียนพิจารณานโยบายปราบปรามยาเสพติดเป็นตัวอย่งในการทำควมเข้าใจถึงการที่รัฐและสถาบันต่างๆ ในสังคมต่างเข้ามานำเสนอความรู้ว่าด้วยมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรควรเป็นเช่นไรควรใช้ชีวิตอย่างไร (โดยเฉพาะการนำเสนอความรู้เช่นนี้เข้มข้นมากในช่วง 10 - 15 ปีที่ผ่านมาที่สังคมไทยขับเคลื่อนการพัฒนาแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่) ตลอดจนถึงเรียกร้องให้ใช้การฆ่าต่อผู้ที่เข้ามาทำให้ลูกหลานคนอื่น (ที่ทั้งจากรัฐและครอบครัวต่างลงทุนผ่านระบบการศึกษา อาศัยเทคนิค ผู้ฝึกสอนจำนวนมาก ฯลฯ) ต้องมลทิน ดังกรณีกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ผู้ค้า โดยเฉพาะการที่กลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนทำให้ยาเสพติดทะลักมาในพื้นที่เขตเมือง และการอ้างเหตุผลของทั้งรัฐ สถาบันต่างๆ รวมถึงคำพิพากษาของศาลในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดต่างกันไปในแนวทางเดียวกันว่า พวกเขาเหล่านี้ “ทำลายความเป็นทรัพยากรมนุษย์” ของผู้อื่น

²⁸ Michel Foucault. *The History of Sexuality*. p.138.

ปัญหาความปลอดภัยกับความกังวลใจเรื่องทรัพยากรมนุษย์ บอไทย

ในที่นี้กล่าวเฉพาะกรณียาบ้า ก่อนหน้าที่จะมีการเปลี่ยนชื่อเป็นยาบ้า สังคมไทยเคยเผชิญความน่ากลัวของยาเสพติดชนิดนี้ไม่ค่อยถี่นัก เหตุการณ์ที่เคยทำให้สังคมไทยหวาดกลัวที่สุดและเรื้อรังค่อยๆ เจียบไป คือกรณีคนขับรถบรรทุกก๊าซเมายาบ้าขับรถพุ่งเข้าชนอาคารบริเวณถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ก๊าซจึงทำให้รถคันอื่น ๆ ระเบิดถนนลุกเป็นไฟไม่ต่ำกว่า 500 เมตร และมีผู้เสียชีวิต 63 ศพในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2533 ความน่ากลัวของยาบ้าปรากฏชัดอีกครั้งเมื่อการเสพติดเปลี่ยนจากที่เคยจำกัดแค่ในหมู่แรงงานกลับกลายมาเป็นเด็กนักเรียน นักศึกษา คนชั้นกลาง ฯลฯ และเปลี่ยนจากที่เคยเสพติดในพื้นที่ระหว่างจังหวัดของผู้ขับรถบรรทุกหรือต่างจังหวัดโดยผู้ทำไร่นาและแรงงาน มาเป็นพื้นที่ในเขตเมือง ประเด็นนี้จึงสร้างความกังวลใจให้สังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่ยาบ้าก่อขึ้นดูจะได้รับความสนใจเป็นอันดับต้นๆ ตามที่วิทยากร เชียงกูล ระบุว่า การแพร่ระบาดของยาบ้าซึ่งเพิ่มอย่างน่าตกใจระหว่าง พ.ศ. 2538 - 2541 ทำให้รัฐสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปมาก²⁹

ความกังวลใจต่อตัวทรัพยากรมนุษย์จึงถูกถ่ายทอดจากภาคส่วนต่างๆ เช่นพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. 2545 - 2546 (กล่าวหัวข้อต่อไป) พระราชดำรัส พ.ศ. 2547 ที่ทรงชี้ถึงต้นตอปัญหาที่จะนำเยาวชนไทย

²⁹ วิทยากร เชียงกูล. วิฤฤติและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษา.

ไปสู่สภาพ “สมองเสื่อม หัวใจเสีย” ที่มีทั้งการสูญบุหรี การเสพยา และการเข้าเธค หรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ทรงชี้ว่า ผู้เสพยาเสพติด “ยาเสพติดนี้ทำให้นุษย์กลายเป็นสัตว์ปราคจาก ความคิดใดๆ ทั้งสิ้น...กลายเป็นคนดุร้ายกลายเป็นคนที่ไม่มีความคิด ไม่มีสมอง ไม่มีสติ บ้านเมืองเราจะไปได้อย่างไร”³⁰ ตลอดจนพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิตติยาภาทรงย้าว่ายาเสพติด “เป็นสิ่งที่โทษ ที่นอกจากผู้เสพให้มีร่างกายทรุดโทรมและอาจให้ถึงชีวิตได้แล้ว ยัง ชัดขวางความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง ทั้งทางเศรษฐกิจและ สังคม”³¹ ยังรวมถึงองคมนตรีผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทเช่น พล.อ.พิชิต กุลละวณิชย ยังย้าว่า “ในขณะนี้ยาเสพติดเป็นปัญหากับเยาวชนซึ่งเป็น คนรุ่นใหม่ที่จะมาสืบสานต่อพัฒนาประเทศชาติแทนรุ่นตน ถ้าหากมี ผู้เสพเป็นจำนวนมาก ในเบื้องต้นก็จะทำลายความผูกพันในครอบครัว ซึ่งทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เพราะคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้าง ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ไปสู้กับชาติอื่นในทศวรรษใหม่ก็จะแพ้”³²

ควรต้องย้าความกังวลของสังคมไทยที่มีอย่างแท้จริงให้หนัก แน่นขึ้นต่อตัวทรัพยากรมนุษย์ผู้ลุ่มเสี่ยงที่ติดยาบ้าหรือพลาติดิต ไปแล้ว ความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ของไทยกล่าวได้อย่างถูกต้อง ตามกระแสเรีนนิยมใหม่ อาทิเช่นความเห็นนักเศรษฐศาสตร์เช่น ดร.ฉวีวรรณ สายบัว และ ดร.วรการณั สามโกเศศ ดร.ฉวีวรรณ

³⁰ ช้างโน มติชน. 12 มีนาคม 2544, หน้า 13.

³¹ ช้างโน เติลนิวส. 2 กันยายน 2540, หน้า 2.

³² ปีกเสื้อเนะอิงเ้าพ่อค้ายาบ้า ชรก.ผิดให้เพิ่มโทษเป็น 2 เท่า เตือนรับจัดการก่อน ชาติล้ม !. ไทยโพสส์. 3 พฤษภาคม 2543, หน้า 3.

กล่าวว่า

“การระบอบอย่างรวดเร็วและมากมายของยาบ้าได้ก่อปัญหาสังคมมากมายและรุนแรงตามมา และทำลายทรัพยากรมนุษย์ (human resource) หรือทุนมนุษย์ (human capital) ของประเทศไทยที่ต้องใช้จำนวนเงินมากมายในการลงทุนสร้างและพัฒนาขึ้นมา ทำให้พื้นฐานของสังคมและประเทศอ่อนแอและถูกกัดเซาะให้พุงร่อนลงเรื่อยๆ ที่รอวันแต่จะล้มทลายลง...(คนที่เหมาะสม)...ต้องเป็นคนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง (independent character) จะเป็นคนที่สามารถเรียนรู้และเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง จะเป็นคนที่ไม่หยุดเจริญ (continuing learning and growth) เพราะเป็นคนที่มีความคิดเป็นของตัวเอง (ไม่ใช่ตามที่คนอื่นว่า) มีความคิดดี มีความคิดสร้างสรรค์ มีวินัยรู้ว่าอะไรดีชั่ว และมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ควบคุมสภาพแวดล้อมได้ดี ไม่อ่อนแอ ช่วยตนเองได้ บริหารจัดการตนเองได้ดี และไม่ใช่คนประเภทที่จะกินตนเองหรือทำร้ายตนเองและผู้อื่น”³³

ไม่ต่างกับความเห็น ดร.วรารณ สามโกเศศ ที่ว่า “สมองของเด็กไทยในปัจจุบันคืออนาคตของชาติไทยในเวลาอันใกล้ หากมันสมองเหล่านี้ล้วนพิการง่อยเปลี้ยอย่างถาวรแล้ว ลองวาดภาพดูเถอะนะครีว่าสังคมในอนาคตของเรจะเป็นอย่างไร แคร่ระบบการศึกษาที่กะพร่องกะแพรงของเราก็แย่อยู่พอแรงแล้ว และหากถูกซ้ำเติมด้วยวัตถุดิบจำนวนมากมายมหาศาลที่มีคุณภาพต่ำเพราะยาเสพติดแล้วเราจะไปมีปัญญาไปแข่งขันกะใครในโลก”³⁴

³³ ฉวีวรรณ สายบัว. ทำไมคนไทยต้องกินยาบ้า. *ประชาชาติธุรกิจ*. 17 มิถุนายน 2545, หน้า 15.

³⁴ วรารณ สามโกเศศ. *ประชาชาติธุรกิจ*. 22 กุมภาพันธ์ 2542, หน้า 29.

ความกังวลเรื่องยาเสพติดที่ส่งผลต่อทรัพยากรมนุษย์ไม่เพียงแต่มาจากความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์เท่านั้น แม้โน้ตศัพท์ทรัพยากรมนุษย์มาจากนักเศรษฐศาสตร์ก็ตาม ความกังวลนี้แพร่หลายไปทั่วในสังคมไทยนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2540 นอกจากปรากฏตามข่าวหนังสือพิมพ์แล้วในการประชุมรัฐสภาได้หยิบยกเรื่องนี้มาถกเถียงบ่อยครั้ง อาทิเช่นการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (ครั้งที่ 4/2537) (สามัญ) วันที่ 19 พฤษภาคม 2537³⁵

พ.ต.ท.สมชาย เพศประเสริฐ พรรคชาติพัฒนาจากจังหวัดนครราชสีมา กล่าวว่า “มีประชาชนติดยาเสพติด 350,000 คน สิ่งที่ต้องช่วยกันเรื่องราวมাত্রการปราบปรามให้เด็ดขาด เด็กนักเรียนเยาวชนขณะนี้ติดยาเสพติดมากเหลือเกิน” ในขณะที่ชิงชัย มงคลธรรม พรรคความหวังใหม่ จากจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้อ้างถึงคำว่าทรัพยากรมนุษย์โดยกล่าวว่า “เราคงโทษใครมากมายไม่ได้นักหรอกว่า ไม่มีสิทธิที่จะไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ ในอดีตสังคมโลกไม่ว่าประเทศไทย ประเทศฝรั่ง ไม่มีข้อยกเว้น เพราะเสพยาเสพติดกันมาทั้งนั้น บ้านเรามีโรงฝิ่นหลายประเทศสูบฝิ่นได้อย่างเสรี มีทั้งนั้นแหละครับ แต่วันนี้ความสลับซับซ้อนของสังคม ความศิวิไลซ์ของมนุษย์พัฒนามากขึ้น เพราะฉะนั้นแล้ว ถ้าเกิดเหตุขึ้นแล้วทำให้ทรัพยากรมนุษย์สูญหายไปหรือเสียหายไปในโลก ก็ต้องมีการออกกฎเกณฑ์เพื่อที่จะได้ควบคุมให้โลกเราพัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง”

ไม่เพียงแต่ทรัพยากรมนุษย์จากเยาวชนเท่านั้นที่สังคมไทยกังวล

³⁵ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (ครั้งที่ 4/2537) (สามัญ) วันที่ 19 พฤษภาคม 2537 ญัตติด่วนเรื่อง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกกล่าวหาว่าค้ายาเสพติด

และห่วงใยในตัวพวกเขา วิทยทำงานที่มีความรู้ความสามารถจัดว่าเป็น
ทรัพยากรมนุษย์ชั้นยอดเช่นกัน แต่ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ.2540
มีธุรกิจต้องถูกปิดกิจการลงไปมาก ทำให้นักธุรกิจจำนวนหนึ่งหันมา
เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จึงมีความกังวลว่า “กลุ่มนักธุรกิจเหล่านี้เป็น
ผู้มีความรู้ มีการศึกษาดีและถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคมไทย
ถ้ายืนอยู่ในจุดที่ถูกต้อง แต่เมื่อทรัพยากรที่มีค่าเหล่านี้ หลุดเข้าไป
ในวงการค้ายาเสพติดจะทำให้วงการอาชญากรได้คนที่มีความรู้ความ
สามารถเข้าไปพัฒนาองค์กรให้มีความสามารถในการหลบหลีกกฎหมาย
ได้มากขึ้น”³⁶ และมีการคำนวณอย่างเป็นระบบว่า หากวิทยทำงาน
ดังกล่าวเสพยาจะหมดสมรรถภาพในการทำงานซึ่งมีผลทำให้รายได้
ลดลง 368 บาทต่อคนต่อวัน³⁷ สาเหตุสำคัญจึงคือ “ความสูญเสียต่อ
สุขภาพและทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง”³⁸ หนึ่งในสาเหตุ
ข้างต้นยังส่งผลให้บริษัททำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ ประกัน
ความมั่นคงต่างๆ เริ่มหวาดกลัวจึงต้องเข้มงวดและรัดกุมเรื่องรับ

36 คำกล่าวของชาติชาย สุทธิกรม ผู้อำนวยการสำนักปราบปรามยาเสพติด สำนักงาน
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) (ไทยรัฐ. 17 มกราคม 2541,
หน้า 5.)

37 จากคำรณ ณ ลำพูน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข (กรุงเทพธุรกิจ.
18 มิถุนายน 2541, หน้า ๑ 3)

38 ตั้งนายอภัย จันทนจุลกะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน กล่าวว่า “โทษและพิษ
ของยาเสพติดที่มีต่อผู้ใช้แรงงาน นอกจากจะทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพทั้งร่างกาย
และจิตใจโดยตรงแล้ว ยังจะทำให้เกิดผลเสียต่อสถานประกอบการและเศรษฐกิจของ
ประเทศโดยรวมอีกด้วย ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด...สร้างความสูญเสีย
ต่อสุขภาพและทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง” (แนวหน้า. 1 พฤษภาคม 2550,
หน้า 14)

ประกันให้กับวัยทำงานเช่นนี้³⁹ วิฤติขั้นสูงสุดจากความกังวลในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ดังจะเห็นได้จากกรณีที่นักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถูกผู้เมายาบ้าจีเป็นตัวประกันและเสียชีวิตในวันต่อมา พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรได้เขียนจดหมายไปถึงพ่อแม่ผู้ตายว่า

“ผมขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง...เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เป็นการสูญเสียคนดีของสังคมและทรัพยากรบุคคลที่เป็นอนาคตของประเทศชาติอย่างน่าเศร้าสลดใจเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเห็นถึงความบกพร่องของสังคมที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไขอีกด้วย”⁴⁰

การที่สังคมไทยแสดงความวิตกกังวลอย่างต่อเนื่องต่อตัวองค์กรประธาณที่มีโอกาสเข้าไปเกลือกกลั้วกับยาเสพติด นั่นก็เป็นเพราะจะทำให้ไม่ทันได้ใช้งานทรัพยากรมนุษย์ หรือทรัพยากรมนุษย์บุบสลายไปเสียก่อน ยิ่งทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นลูกหลานคนชั้นกลางในเมืองแล้วยิ่งต้องพุ่มพักห่วงเหวนยิ่งกว่าสรรพสิ่งใด ดังนั้นคนที่นอกจากทำตัวไม่เป็นทรัพยากร แต่ยังทำลายความเป็นทรัพยากรผู้อื่น สังคมไทยโดยรวมก็มีฉันทามติร่วมกันแล้วว่าความตายเท่านั้นคือคำตอบสำหรับพวกเขา

ประสิทธิภาพอันสูงสุดของกระแสทรัพยากรมนุษย์ : การฆ่ามนุษย์ญี่ปุ่นเป็นทรัพยากร

ผลต่อเนื่องจากการทำงานของแนวคิดทรัพยากรมนุษย์ที่ซึมซับ

³⁹ คอกเบียร์ธุรกิจ. 2 สิงหาคม 2542, หน้า 12.

⁴⁰ อ้างใน บัวย ใจไทย. อ้างแล้ว. หน้า 96.

สู่สังคมไทย แทบจะทุกภาคส่วนเห็นพ้องกันในการที่จะต้องทำอะไรก็ได้เพื่อที่จะกำจัดผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดออกไป มีกรรมวิธีในการปราบปรามหลายรูปแบบ แต่จุดสุดยอดของการกำจัดคือผ่านภาคปฏิบัติว่าด้วยการฆ่า ทั้งวิสามัญฆาตกรรม ประหารชีวิต ฆ่าตัดตอน และแม้กระทั่งความตายอย่างปริศนาที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงสงครามปราบปรามยาเสพติดระยะเวลา 3 เดือนของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ และจะกล่าวไล่เรียงรูปแบบการฆ่าดังนี้

1. วิสามัญฆาตกรรม

หากกล่าวในส่วนของยานานับตั้งแต่ปฏิบัติการ 6 ศพโจรด้านข้างและพรรคพวกเมื่อปลาย พ.ศ. 2539 ที่นอกจากได้รับเสียงชื่นชมแล้ว ประเสริฐ เปลียนรังษี ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีก็ตั้งข้อสังเกตว่า “เท่าที่ผมเห็น หลังจากการปราบปรามครั้งนี้แล้ว ขบวนการยาบ้าในสุพรรณบุรีก็เงียบหายไปเลย”⁴¹ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุงอ้างว่าตั้งแต่ตนเองทำงานมาแล้ว 2 เดือนแม้จะ “ยังไม่ถึงกับขั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ชำนาญในการปราบปราม แต่จับแหล่งผลิตได้ 18 ราย มีการจับกุมและวิสามัญคนร้ายตาย 18 คน”⁴²

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่รัฐบาล พล.อ.ชวลิต เป็นต้นมา ร่วมเงาความคิดในการปราบปรามยาเสพติดเป็นดังที่เสนาะ เทียนทอง กล่าว

⁴¹ ช้างโน ไทยรัฐ. 20 ธันวาคม 2539.

⁴² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (ครั้งที่ 13:2540) (สามัญ) วันที่ 30 มกราคม 2540 ญัตติด่วน เรื่อง ขอให้รัฐบาลพิจารณาเร่งรัดการปราบปรามการแพร่ระบาดของยาบ้า, หน้า 144.

คือ “กฎหมายบางครั้งก็ใช้กับคนพวกนี้ไม่ได้”⁴³ เราจึงเห็นข่าววิสามัญฆาตกรรมปรากฏในหนังสือพิมพ์รายวันสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็น “วิสามัญอีก 2 ศพ รัษฎติยาบ้า” “ดับเดนมนุษย์ค้ายา” “วิแก๊งนรกอีก 2 ศพ ที่นครปฐม” “กองปราบฯ ทลายรังยาบ้าแก๊งค์ จ๊อด ด่านช้าง สุดเหิม โดนวิสามัญเรียบ 5 ศพ !!!” “ตำรวจยิงแก๊งยาบ้า 3 ศพกลางป่า” “วิสามัญแก๊งยาบ้า 2 ศพ สุราษฎร์” เป็นต้น

รัฐบาลชวน หลีกภัยก็เช่นกัน นอกจากวิสามัญฆาตกรรมปกติแล้ว ยังมีข่าววิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องหาเสพติดแหกกูก เช่น ข่าวหนึ่งระบุว่ามีการทำวิสามัญผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กำลังแหกกูก 4 คน แต่ทั้ง 4 คนไม่มีอาวุธปืน ขณะที่กระสุนเข้าที่อกเป็นส่วนใหญ่⁴⁴ และ 4 เดือนต่อมาก็ปรากฏข่าวทำนองเดียวกันคือ “วินักโทษยาบ้าแหกกูก เข็มชักปืน เจอ 9 มม. สวนดับ” โดยการทำวิสามัญฆาตกรรมนักโทษแหกกูกได้มีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 17 รองรับอยู่⁴⁵ นอกจากนี้ยังมีการฆ่าที่รัฐบาลเรียกว่าวิสามัญฆาตกรรมแต่ฝ่ายค้านเห็นว่าเป็นสามัญฆาตกรรม แคเฉพาะในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2541 เดือนเดียวโดยเฉพาะที่ภาคอีสานและจังหวัด

⁴³ ไทยรัฐ.10 มกราคม 2540, หน้า 17.

⁴⁴ มติชน. 30 มกราคม 2541, หน้า 21.

⁴⁵ ระบุว่า “เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังได้ในกรณีต่อไปนี้ 1.ผู้ต้องขังไม่ยอมวางอาวุธ เมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้วาง 2.ผู้ต้องขังที่กำลังหลบหนีไม่ยอมหยุดในเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุด และไม่มีทางอื่นจะจับกุมได้ 3.ผู้ต้องขังตั้งแต่สามคนขึ้นไปก่อการจู่โจมหรือพยายามใช้กำลังเปิดหรือทำลายประตูรั้วหรือกำแพงเรือนจำ หรือใช้กำลังทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น และไม่ยอมหยุดในเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุด” อ้างใน มติชน. 2 กุมภาพันธ์ 2541, หน้า 6.

ขอนแก่นตายถึง 37 ราย⁴⁶ แต่หากจังหวัดขอนแก่นจังหวัดเดียวจาก มกราคม-ตุลาคม ตัวเลขการตายของผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเฉพาะ ที่นับได้และเป็นชาวคือจำนวน 215 ศพ⁴⁷ และรวมพื้นที่ภาค 3 และ 4 หรือภาคอีสานตอนบน ตัวเลขน่าจะถึง 1,000 ศพ รวมถึงปลายปี เดียวกัน พล.ต.ต.อัศวิน ขวัญเมือง ผู้บังคับการตำรวจภูธรเชียงใหม่ ก็กล่าวว่าเฉพาะที่เชียงใหม่ถูกวิสามัญฆาตกรรมไปไม่น้อยกว่า 20 ราย⁴⁸ ขณะที่ข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติระบุว่าปี พ.ศ. 2541 ตำรวจทั่วประเทศวิสามัญไปเพียง 91 คน⁴⁹ ซึ่งน้อยกว่าข้อมูลข้างต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 - 2543 เมื่อพิจารณาจากข่าววิสามัญ ฆาตกรรมที่ภาคผนวก ความน่าสนใจอยู่ที่จำนวนตัวเลขผู้เสียชีวิตจากรายงานผลแถลงข่าวครบรอบปี พ.ศ. 2542 ของตำรวจที่น้อยเกินจริง ดังคำแถลงว่า “อย่างไรก็ตาม สำหรับช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึง 26 ธันวาคมนี้ กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติดสามารถ จับกุมคนร้ายแก๊งยาเสพติดได้ 239 ราย ผู้ต้องหา 389 คน วิสามัญ ไป 5 ศพ หลบหนีการจับกุมได้ 4 คน ตำรวจเจ็บ 5 นาย ได้ของกลาง 10,163,860 เม็ด”⁵⁰ ทั้งๆ ที่ตำบลเดียวในจังหวัดเลยถูกวิสามัญ

⁴⁶ อ้างจากคำกล่าวของวิทยา ภูมิเหล่าแจ้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกาฬสินธุ์ พรรคความหวังใหม่ (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (5 :2541) วันที่ 2 กรกฎาคม 2541 สามีญ กระทุ้งตามทั่วไป เรื่อง มาตรการปราบปรามยาบ้า (แอมเฟตามีน) ประชุม ครั้งที่ 5 กระทุ้งตามทั่วไป เรื่อง มาตรการปราบปรามยาบ้า (แอมเฟตามีน) หน้า 40.

⁴⁷ อ้างใน ศรีจันทร์. อะเมซิ่งฟุตซังหาร. กรุงเทพฯธุรกิจ. 23 ธันวาคม 2541, หน้า 7.

⁴⁸ ผู้จัดการ. 8 กุมภาพันธ์ 2542, หน้า 13-14.

⁴⁹ ข่าวสด. 6 มิถุนายน 2542, หน้า 2.

⁵⁰ สยามรัฐ. 28 ธันวาคม 2542, หน้า 10.

มาตรการเสียชีวิต 15 คน และถูกอุ้มหายสาบสูญไม่ทราบชะตากรรม 7 คน⁵¹ อีกทั้งมีการกำหนดมาตรการที่เรียกว่า “มาตรการควั่นรูป” ซึ่งหมายถึงการฆ่าผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้ไปตั้งศพและเผาตามวัด⁵²

สรสิทธิ์ แสงประเสริฐ เลขาธิการสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติให้สัมภาษณ์ต้น พ.ศ. 2543 ถึงกลุ่มคนที่ยังไม่ถูกจับกุมหรือรอดการจับกุมไว้ว่า “ขณะเดียวกัน ในส่วนของมาเฟียผู้ที่สามารถหลุดรอดจากการจับกุมก็มีโอกาสเป็นไปได้ที่จะถูกวิสามัญเช่นกัน หากพบว่าเป็นตัวการใหญ่ในการค้ายาบ้าหรือยาเสพติดจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปราม หากเห็นว่าปล่อยไว้แล้วเป็นพิษภัยต่อประเทศชาติ”⁵³ และการรายงานผลของกรมการปกครองตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน - 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ระบุว่าสำหรับคดีวิสามัญฆาตกรรมยาเสพติดในช่วง 12 วันดังกล่าวเกิดขึ้น 4 ราย โดยเกิดที่ฉะเชิงเทรา 1 ราย เชียงราย 2 รายและตาก 1 ราย⁵⁴ ขณะที่ทั้ง 2 เดือนดังกล่าว รัฐบาลแถลงว่าได้วิสามัญฆาตกรรมไป 30 คน โดยย้ำว่า “ขณะนี้เจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการ 354 ชุด ดำเนินการปราบปรามบรรดาพ่อค้ายาที่อยู่ในบัญชีรายชื่ออย่างหนัก อย่างไรก็ตาม

⁵¹ อ้างจากคำกล่าวของปัญญาพล จำปานิล ครูโรงเรียนชุมชนบ้านอาฮี (คมชัดลึก. 21 มิถุนายน 2547, หน้า 19)

⁵² โปรตุเกส ประกาศแผนเร่งรัดปราบยาบ้าอีสาน เต็ดหัวนักค้า 202 รายขึ้นเด็ดขาดภายใน 5 เดือน เรียกว่ามาตรการควั่นรูป. ผู้จัดการ. 8 พฤษภาคม 2543, หน้า 13. หรือ อีสานลุยหนักปราบยาเสพติด กำหนดยุทธการควั่นรูปเด็ดหัวนักค้า กำหนดเป้าหมายนักค้ายาบ้า 47 รายให้เสียชีวิต. ข่าวสด. 12 กันยายน 2543, หน้า 29.

⁵³ สยามรัฐ. 20 มกราคม 2543, หน้า 10.

⁵⁴ ข่าวสด. 18 กรกฎาคม 2543, หน้า 11.

รายชื้อพ่อค้ายาในบัญชี ไม่มีพ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่แต่เป็นเพียงพ่อค้าระดับกลาง และพ่อค้ารายย่อยที่ไม่ยอมเลิกขายยาเสพติด แม้ว่าจะเคยถูกจับมาหลายครั้ง ทำให้ชุดปฏิบัติต้องใช้วิธีหยุดพฤติกรรมโดยถาวรหรือการวิสามัญฆาตกรรม เพื่อเป็นการปราบปรามบรรดาพ่อค้ารายอื่นๆ ซึ่งล่าสุดได้มีพ่อค้ายาถูกวิสามัญไปแล้วกว่า 30 รายแล้ว จนทำให้บรรดาพ่อค้าส่วนหนึ่งเกิดความกลัวจึงเข้ามาขอตัวกับเจ้าหน้าที่⁵⁵ แต่หากนับทั้งมิถุนายน กรกฎาคม และสิงหาคม สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดระบุว่าได้วิสามัญฆาตกรรมไป 47 ราย⁵⁶

แม้จะไม่หือหวาเท่ารัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แต่รัฐบาลชวน หลีกภัยก็ไม่ได้อยู่นอกเหนือตรรกะของโครงการฆ่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนผ่านวิสามัญฆาตกรรมถูกวิพากษ์วิจารณ์หลายครั้งด้วยกัน อาทิเช่นข้อเขียนของนิกร จันพรมในบทความชื่อ “ล่อซื้อยาบ้าแล้วฆ่ามัน ! นโยบายโหด...เชือดเพื่อทำยอด”⁵⁷ และ พล.ต.ต. วาทิน คำทรงศรี ในบทความชื่อ “คำว่าคดีวิสามัญฆาตกรรมได้เลิกใช้ไปนานแล้ว”⁵⁸ ตามลำดับ

คดีพจน์ที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณคือคนเสฟเป็นผู้ป่วย คนชายต้องถูกวิสามัญ⁵⁹ แต่บางกรณีคนเสฟก็ถูกฆ่าเจียบๆ หรือฆ่าตัดตอนกันเองเช่นกัน พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร

⁵⁵ อ้างใน รัฐบาลโชวณผลงานปราบยา 2 เดือนวิสามัญ 30 มอบตัวกว่าพัน. ผู้จัดการ. 18 สิงหาคม 2543, หน้า 16.

⁵⁶ อ้างใน ป.ป.ส.เผยผลงานปราบยา 3 เดือนวิสามัญแล้ว 47 ราย. ผู้จัดการ. 12 กันยายน 2543, หน้า 14.

⁵⁷ กรุงเทพธุรกิจ. 11 กรกฎาคม 2541, หน้า ๑ 2.

⁵⁸ มติชน. 3 กรกฎาคม 2543, หน้า 6.

⁵⁹ สยามรัฐ. 8 ตุลาคม 2544, หน้า 11.

ณ อยุรยา รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีกล่าวได้อย่างถูกต้องตามหลักคิดแบบเสรีนิยมใหม่ว่า “คนที่เสพมาก ๆ และมีอายุแล้ว ไม่สามารถบำบัดได้ต้องเอาไปทำปู้ยอย่างเดียว”⁶⁰ จากปีแรกของการทำงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ตัวเลขระบุว่ายอดวิสามัญผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2544 มี 500 คน⁶¹ แต่ตัวเลขน่าจะเกินกว่านี้ เพราะแค่ภาคอีสานภาคเดียว พล.อ.ธรรมรักษ์เคยให้สัมภาษณ์ว่า “ใน ภาคอีสานมีผู้ค้ายาเข้ามอบตัวแล้ว 3,000 คนเศษ เนื่องจากมีคนถูกจับตายไปแล้วกว่า 500 คน ทำให้ผู้ค้ารายอื่นๆ เข้ามอบตัวมากขึ้น”⁶² ยังรวมถึงฝีมือ พ.ต.อ.วิชัย สังข์ประไพผู้กำกับสืบสวนสอบสวนตำรวจ นครบาล 8 หรือพื้นที่กรุงเทพฯ แค่เขาคนเดียวก็วิสามัญไปกว่า 13 ศพในช่วง 6 เดือนที่ทำงาน⁶³ ขณะที่จังหวัดสกลนครมีวิสามัญฆาตกรรมระบอบมีการกล่าวสรุปไว้ว่าตั้งแต่ปี 2544 ตายไป 56 คน แถมยังมีการบอกว่าที่ตำบลท่าก้อน “ตำบลนี้ยังเหลืออีก 12 ศพ หากไม่เลิกเจอกันเดือนหน้า” และเฉพาะเดือนมิถุนายนก็มีวิสามัญฆาตกรรมไปแล้ว 10 ศพ⁶⁴ ทั้งนี้สมัยรัฐบาลชวน หลีกภัยใช้มาตรการคว้นรูปในภาคอีสาน แต่รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณใช้มาตรการ “พิทักษ์ราษฎร์” โดย “มาตรการนี้จะมีทั้งกดดัน ตรวจค้นจับกุมหรือมาตรการขึ้น

⁶⁰ เติลินิวส์. 7 ธันวาคม 2544, หน้า 10.

⁶¹ ข้อมูลจาก ผู้จัดการ. 4 กุมภาพันธ์ 2545, หน้า 2.

⁶² เติลินิวส์. 7 ธันวาคม 2544, หน้า 10.

⁶³ โปรต่าน ผู้กำกับ ‘แค้น’ โซว์ฝีมือ 6 เดือน วิสามัญมือปืนรับจ้างและผู้ค้ายาบ้า 13 ศพ. สยามรัฐ. 28 พฤศจิกายน 2544, หน้า 11.

⁶⁴ คู ใช้โป๊ระบาศสกลนคร แก๊งยาบ้าตายเป็นเบือ.....!!.. สยามรัฐ. 1 กรกฎาคม 2544, หน้า 7.

เด็ดขาดคือยิงทิ้ง”⁶⁵

การทำวิสาหมุฆาตกรรมต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดยังปรากฏผ่านหนังสือพิมพ์รายวันอย่างสม่ำเสมอ แต่เหตุการณ์ที่สร้างแรงกระเพื่อมให้กับสังคมไทยที่สุดเกิดวันที่ 6 พฤศจิกายน 2544 คือกรณีที่คนเมายาบ้าจี้คือนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่งผลให้นักศึกษาคนดังกล่าวอาการสาหัส เข้าโรงพยาบาลและเสียชีวิตในวันต่อมา ส่วนคนร้ายถูกประชาทัณฑ์เสียชีวิตในวันก่อเหตุ เหตุการณ์ดังกล่าวถูกกล่าวถึงตามหน้าหนึ่งของทุกหนังสือพิมพ์อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพระบาทสมเด็จพระราชินีนาถทรงเป็นห่วงและมอบผลไม้พระราชทานไปสู່ครอบครัวของเหยื่อ ประเด็นเรื่องการช่วยเหลือตัวประกันจากผู้ลี้ภัยยาเสพติดได้กลายเป็นประเด็นที่สังคมไทยช่วยกันคิดและให้คำตอบ พ.ต.ท.ทักษิณเสนอไปว่า “เราอาจจะต้องใช้วิธีเด็ดขาดและรุนแรงกับบุคคลที่อยู่ในสภาพที่ไร้สติแบบหนึ่ง โดยถ้าแพทย์ดูแล้วเห็นว่าเจรจกันไม่รู้เรื่องก็ต้องเอาความปลอดภัยของตัวประกันไว้ก่อน เพราะการแลกคนที่ไม่ได้คนหนึ่งกับการช่วยคนดีเอาไว้ได้น่าจะคุ้มกว่า”⁶⁶

ขณะที่ พ.ศ. 2545 ดำรงภาค 4 ที่ประกอบด้วยพื้นที่เลยหนองคาย อุดรธานี และนครพนม ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 ถึงมีนาคม 2545 ได้วิสาหมุฆาตกรรมไป 131 ราย⁶⁷ และก่อนพระราชดำรัสของ

⁶⁵ เพิ่มพงษ์ เชาวลิต ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้สัมภาษณ์ว่าเตรียมใช้มาตรการเด็ดขาดกับ 1,000 คน เรียกว่ามาตรการ “พิทักษ์ราษฎร์...มาตรการนี้จะมีทั้งกักตุน ตรวจค้นจับกุมหรือมาตรการขั้นเด็ดขาดคือยิงทิ้ง” (ผู้จัดการ. 27 กุมภาพันธ์, 2544)

⁶⁶ แม้หุนวิสาหมุฆาตเมายาบ้าจี้ตัวประกัน. มติชน. 11 พฤศจิกายน 2544, หน้า 19.

⁶⁷ ภาค 4 ขึ้นแทนวิสาหมุฆ 6 เดือนยั้งคั้ง 131 ศพ ภาค 7 นำโด่งแก้งยา. (สยามรัฐ. 12 พฤษภาคม 2545, หน้า 19

พระเจ้าอยู่หัวในปลาย พ.ศ. 2545 พล.อ.ธรรมรักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ส่งสัญญาณเตือนว่า “เราก็ให้พวกเขาเลือกว่าจะเอาทางไหน ถ้าจับยังไม่ได้ เสนอให้มามอบตัวก็ยังไม่ว่า ผมก็จะไปบนทวดาให้เอาผ้าขาวไปห่อพวกนี้ เพื่อให้หลาบจำกันเสียที ขนาดเราออกมาตรการอย่างนี้ยังมีคนอีกจำนวนมากต้องการเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการค้ายาเสพติด”⁶⁸

ต่อมาได้เกิดสงครามปราบปรามยาเสพติด ภาพตัวแทนของผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกนำเสนออย่างเผ็ดร้อนในช่วงเวลาดังกล่าวตามแบบฉบับปีศาจวิทยาที่เริ่มจากการมองผู้อื่นเลวและแย่ จนกระทั่งไม่ใช่คน เพื่อง่ายต่อการใช้ความรุนแรง โดยภาพตัวแทนมีตั้งแต่คนเลว คนโง่ คนขายชาติ คนทรยศต่อชาติ คนหนักแผ่นดิน ฯลฯ ยกตัวอย่าง (exemplar) ที่ชัดเจนที่สุดคือการเปรียบคนที่ติดยาเป็น “สัตว์”⁶⁹ และ “ผี”⁷⁰ หรือคนที่วิพากษ์วิจารณ์นโยบายสงครามก็คือ “ปีศาจชาตาน”⁷¹ ดังที่ย้ำให้เห็นถึงแนวคิดทรัพยากรมนุษย์ที่พยายาม

⁶⁸ รมว.กลาโหมฮั่ม ใช้ไม้แข็งผู้ค้ายา ลั่นเอาผ้าขาวห่อ! มติชน. 17 พฤศจิกายน 2545, หน้า 8.

⁶⁹ เดลินิวส์. 28 มกราคม 2546, หน้า 29.

⁷⁰ เช่นคำกล่าวที่ว่า “ถ้าจับได้แล้วยังไม่ออกไปจะถือว่าทำทายน่านาจารัฐ เป็นผิบบอบยาบ้ากินลูกกินหลาน ทำลายชาติบ้านเมือง ทรยศต่อแผ่นดิน ต้องทำลายทิ้งไป” (ไทยโพสต์. 25 มกราคม 2546, หน้า 5)

⁷¹ พ.ต.ท.ทักษิณกล่าวกว่า “เวลานี้มีปีศาจ ชาตาน เข้ามาขัดขวางการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านแต่ไม่กลัว เพราะหน้าไม่เหมือนพ่อของผมเลย” ใน แม้ว! คำพวงขวางช่วย ‘คนจน’ หน้าไม่เหมือนพ่อ-ลั่นไม่กลัว. มติชน. 18 มกราคม พ.ศ.2546, หน้า 10.

ปกป้องเยาวชนให้พ้นจากยาเสพติด โดยเฉพาะลูกหลานคนชั้นกลางในเขตเมือง สังคมไทยอยู่ในกระแสความคิดว่าเยาวชนเหล่านี้มีแนวโน้มจะเติบโตกลายเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ เพราะสถานะทางสังคมที่เกิดมาพร้อมกับความสะดวกสบาย ได้รับการศึกษาดี หากเปรียบเทียบในเชิงต้นทุนกำไรแล้ว การสูญเสีย “สมอง” จากประชากรกลุ่มนี้จัดได้ว่ารัฐจะขาดทุนอย่างสูง ไม่เพียงเท่านั้นพ่อแม่ชนชั้นกลางเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มคนที่เสียงดังเข้าถึงสื่อสารมวลชนได้มากกว่าหากเปรียบเทียบกับคนกลุ่มอื่นที่ยากจน ดังนั้นเพื่อปกป้อง “เยาวชน” แม้จะต้องทำลายคนอื่น ๆ ทิ้งไปก็จำเป็นต้องทำ และตัวเลขศพในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยังคลุมเครือ รายงานของคณิต นครระบุว่า มีผู้เสียชีวิต 2,873 คน⁷² และไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ผู้เคลื่อนไหวคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสงครามดังกล่าวอย่างต่อเนื่องอ้างจำนวนผู้เสียชีวิตไว้ถึง 3,200 คน⁷³ แต่ขณะที่รัฐบาลอ้างตัวเลขของผู้เสียชีวิตเพียง 1,386 คน⁷⁴

อย่างไรก็ตามผู้คนส่วนใหญ่มักจะกล่าวตัวเลขประมาณหรือตัวเลขคร่าวๆ เมื่อกล่าวถึงสงครามดังกล่าวไว้ที่ประมาณ 2,500 คน ขณะที่หลังสิ้นสุดสงครามข่าววิสามัญฆาตกรรมก็ปรากฏอย่างต่อเนื่อง การค้นคว้าของกวี จงกิจถาวร นักข่าวอาวุโสของสำนักพิมพ์เดอะเนชั่นระบุว่าตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ถึงต้นปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนคนตายเพิ่มอีก 5,000 คน⁷⁵ หากนับรวมสงครามครั้ง

⁷² คณิต ณ นคร. อ้างแล้ว.

⁷³ ไทยโพสต์. 1 กุมภาพันธ์ 2550.

⁷⁴ กรุงเทพธุรกิจ. 27 กุมภาพันธ์ 2547.

⁷⁵ The Nation. 5 Mar 2007, p.1a,4a .

แรกที่สังคมไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าตาย 2,500 คน แสดงว่าเฉพาะต้น พ.ศ.2546 ถึงต้น พ.ศ.2547 ตัวเลขคนตายจึงน่าจะอย่างน้อย 7,500 คนเลยทีเดียว⁷⁶

2. ประหารชีวิต

วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2541 มีการตัดสินประหารชีวิตผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด 2 คน ซึ่งนับว่าเป็นคดีแรกที่ศาลอาญาแผนกคดียาเสพติดใช้มาตรการเจ็บขาดเช่นนี้โดยไม่ลดหย่อนผ่อนโทษให้ซึ่งประติษฐ์ เอกมณี อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาตั้งใจว่า “เพื่อไม่ให้ เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป”⁷⁷ นับจากนั้นมีการตั้งสำนักคดียาเสพติดขึ้นในศาลอาญาโดยมีการตั้งองค์คณะตัดสินคดียาเสพติด 10 คณะ ให้ผู้พิพากษาประกอบองค์คณะ 3 คน ขึ้นนั่งพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด อีกทั้งมีการเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดมาให้ความรู้ตีความแก่ตุลาการ 10 คณะดังกล่าว เพื่อให้เห็นมหันตภัยของยาเสพติด ซึ่งเชื่อว่าน่าจะช่วยชี้ทางให้แก่การพิพากษาของผู้พิพากษาได้⁷⁸ ประกอบกับนโยบายของพล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ย้ำว่า “ทั้งนี้หากใครค้ายาเสพติดเมื่อถูกดำเนินคดีและศาลพิพากษาให้ประหารชีวิตต้องดำเนินการยิงเป้าทันที โดยจะไม่มีลดหย่อนผ่อนโทษอีก ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้การปราบปรามเห็นผลอย่างชัดเจนมากขึ้น”⁷⁹

⁷⁶ พิจารณาข่าววิสามัญฆาตกรรมจากหนังสือพิมพ์ระดับชาติ ใน พ.ศ. 2546 หลังเดือนพฤษภาคม มีอยู่ 40 ข่าว พ.ศ. 2547 มี 24 ข่าว พ.ศ. 2548 มี 33 ข่าว พ.ศ. 2549 มี 27 ข่าว พ.ศ. 2550 มี 28 ข่าว และต้น พ.ศ. 2551 มี 10 ข่าวตามลำดับ

⁷⁷ เติลินีส์. 30 เมษายน 2541, หน้า 13.

⁷⁸ ศาลอาญาเอจจริง! รับมือคดียาเสพติด. ไทยรัฐ. 29 กรกฎาคม 2541, หน้า 1,19.

⁷⁹ แนวหน้า. 15 ตุลาคม 2541, หน้า 16.

จุนทร ลิขณวิศิษฐ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวถึงสำนักคดียาเสพติดในศาลอาญาที่กล่าวไปข้างต้นว่าช่วยส่งผลให้คดีเกิดความรวดเร็วยิ่งขึ้น และเห็นได้ว่าในช่วงหลังการพิจารณาคดีของศาลในคดียาเสพติดก็ลงโทษขั้นรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต เช่น เมื่อกลางเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมาที่ศาลจังหวัดนนทบุรีก็ได้มีการประหาร 7 รายรวดในวันเดียวกัน ซึ่งก็เป็นตัวอย่างว่าศาลได้เข้ามาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ มีการลงโทษอย่างรุนแรงจริงจัง ซึ่งจะเป็นผลดีในแง่การป้องปรามและปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติด จะช่วยให้ปัญหายาเสพติดในบ้านเราบรรเทาลงไปได้ และเราหวังว่าการลงโทษรุนแรงขนาดนี้จะช่วยให้พวกที่ค้ายาเสพติดหรือยาบ้าจะเกิดความเกรงกลัวมากขึ้น⁸⁰

นอกจากนี้ศาลตั้งเกณฑ์ว่าถ้ามียาเสพติดในครอบครองเพื่อจำหน่าย 100 กรัมขึ้นไปศาลจะลงโทษประหารชีวิต⁸¹ ผลที่ตามมาจึงมีคำพิพากษาประหารชีวิตปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์อย่างต่อเนื่อง แม้ยังมีกระบวนการขอพระราชทานอภัยโทษก็ตาม เช่น “บางขวางป่วนักโทษรายแรกปี 2000 นักโทษยาเสพติด”⁸² “ศาลอาญามีคำสั่งประหารชีวิตแก๊งยานรวันเดียว 7 ราย”⁸³ “ศาลอาญาเอาจริง

⁸⁰ ข่าวสด. 2 สิงหาคม, 2543.

⁸¹ อ้างจากคำกล่าวของสมบัติ เทียวฮิสเรส อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา (ข่าวสด. 4 สิงหาคม 2543, หน้า13)

⁸² ข่าวสด. 6 มกราคม 2543, หน้า 13.

⁸³ ศาลอาญามีคำสั่งประหารชีวิตแก๊งยานรวันเดียว 7 ราย. ไทยรัฐ. 1 สิงหาคม 2543, หน้า 1,19.

ค้ายา 7 เดือนแรกปี ให้ยิงเป้าแล้ว 21 คน”⁸⁴ “ประหารอีก 5 นักโทษ
ค้ายานรก”⁸⁵ “ทั้งปี 2543 ประหาร 50 ราย”⁸⁶ “วันเดียวประหารค้า
ยา 19 คนรวด เป็นประวัติการณ์”⁸⁷ “เผยทั้งปี 2544 ตัดสินประหาร
155 ราย”⁸⁸ “เรือนจำบางขวางยิงเป้าวันเดียว 5 ศพรวด 3 ศพ เป็น
คดียาเสพติด”⁸⁹ “ประหารค้ายาบ้าวันเดียวกัน 8 คนรวด”⁹⁰ “นักโทษ
ประหารเพิ่มเป็น 609 คน ยาเสพติด 444 ราย”⁹¹ “นักโทษประหาร
พุ่งไปเป็น 715 คน”⁹² “สงครามยาเสพติดทักษิณรอคิวโทษประหาร
954 คน”⁹³ ฯลฯ

อีกทั้งรัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ ยังคิดที่จะมีการปรับแก้
กฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษ ดังพ.ต.ท.ทักษิณกล่าวว่า “เดิมเปิดโอกาส
ให้มีการถวายฎีกาได้ภายใน 60 วันนับแต่ศาลตัดสิน แต่ที่ผ่านมาก็
มีการยืดเยื้อเพราะต้องรอฎีกาลงมาทำให้นักโทษประหารบางรายต้อง

⁸⁴ ศาลอาญาเอจริงค้ายา 7 เดือนแรกปี ให้ยิงเป้าแล้ว 21 คน. *ไทยรัฐ*. 4 สิงหาคม 2543.

⁸⁵ ประหารอีก 5 นักโทษค้ายานรก. *ข่าวสด*. 1 กันยายน 2543, หน้า 1.

⁸⁶ *เคลินิวส์*. 31 ธันวาคม 2543.

⁸⁷ วันเดียวประหารค้ายา 19 คนรวดเป็นประวัติการณ์. *ข่าวสด*. 26 กรกฎาคม 2544, หน้า 1,3.

⁸⁸ *มติชน*. 31 ธันวาคม 2544, หน้า 16.

⁸⁹ *ไทยรัฐ*. 25 เมษายน 2545, หน้า 1.

⁹⁰ *เคลินิวส์*. 7 พฤษภาคม 2545, หน้า 1.

⁹¹ *คม ชัด ลึก*. 17 กรกฎาคม 2545, หน้า 3.

⁹² *ไทยรัฐ*. 23 ตุลาคม 2545, หน้า 19.

⁹³ สงครามยาเสพติดทักษิณรอคิวโทษประหาร954คน. *สยามธุรกิจ*. 11 พฤษภาคม 2548, หน้า 1,11.

ติดคุกนาน 6-7 ปี ต่อไปอยากแก้กฎหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถวายฎีกานักโทษประหารภายใน 60 วัน ถ้าครบแล้วยังไม่โปรดฯ ลงมาครบ 30 วันนับจากนั้นก็ให้ดำเนินการประหารชีวิตได้...ที่นักโทษรอประหาร 140 คนนั้นผมก็อยากเห็นการประหารชีวิตทุกวันเลยก็ได้...การประหารชีวิตนั้น ผมอยากให้มีการเสนอข่าวออกทีวีทุกวันเพื่อคนเช็ดหลาบ ไม่ต้องมาค้ายาบ้าอีก..⁹⁴ และร.ต.อ.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็เห็นด้วยกับการเร่งประหารชีวิตดังกล่าวว่า “แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นเมืองพุทธก็จริง แต่เมื่อคิดได้ผ่านการพิจารณาทั้ง 3 ศาลแล้ว ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่รัฐบาลต้องเสียงบประมาณนักโทษเหล่านี้”⁹⁵ รวมถึง ยังมีความต้องการที่จะ “ถ่ายทอดสดการประหารชีวิต” ออกโทรทัศน์ โดย “จะถ่ายทอดตั้งแต่ขั้นตอนเดินเข้าหลักประหารและการลั่นไกของเพชฌฆาต หลังจากนั้นจะตัดให้เห็นศพนักโทษ”⁹⁶ ยิ่งไปกว่านั้นในช่วง พ.ศ. 2541 เป็นต้นมาทุกครั้งที่มีการประหารชีวิต จะมีการเชิญสื่อมวลชนไปทำข่าว ยกเว้นแค่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 และเดือนกันยายนปีเดียวกันเท่านั้นที่มีการประหารเงียบๆ เพราะกรณีแรกผู้ที่ถูกประหารเป็นผู้หญิงคดียาเสพติด⁹⁷ และกรณีที่สองเพราะอยู่ในช่วงเข้าพรรษา จึงไม่มีการแจ้งให้สื่อมวลชนทราบ และขณะนั้นได้มีความคิดปรับปรุงเรือนจำคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา เรือนจำจังหวัดนครศรีธรรมราช และเรือนจำจังหวัดพิษณุโลกให้เป็นสถานที่ยิงเป้าเพิ่ม⁹⁸

⁹⁴ กรุงเทพธุรกิจ. 11 มีนาคม 2544, หน้า 4.

⁹⁵ มติชน. 24 มีนาคม 2544, หน้า 19.

⁹⁶ ข้อเสนองของ พล.อ.ธรรมรักษ์ ข่าวสด. 17 พฤศจิกายน 2544, หน้า 16.

⁹⁷ ข่าวสด. 2 พฤษภาคม 2544, หน้า 11.

⁹⁸ แนวหน้า. 22 กันยายน 2544, หน้า 5.

3. มาตัดตอน

คำว่าฆ่าตัดตอนกันเองของผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่เกิดสงครามปราบปรามยาเสพติดเป็นต้นมา และคำว่าฆ่าตัดตอนจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการอ้างว่าเป็นผู้คิดค้น คำดังกล่าวขึ้นมาเพราะก่อนหน้านี้เราจะได้ยินแค่คำว่าวิสามัญฆาตกรรม โดยต่อมา พ.ต.ท.ทักษิณ ถูกโจมตีจากกลุ่มต่าง ๆ ว่ากำลังละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชน ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายในรัฐบาลจึงพากันปฏิเสธว่าความตายส่วนใหญ่เป็นเรื่องการฆ่าตัดตอนกันเอง⁹⁹ อีกทั้งในสายตาของรัฐเมื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดฆ่าตัดตอนกันเอง รัฐจึงไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องใดๆ เพราะรัฐไม่ได้ทำในนามวิสามัญฆาตกรรม จำนวนตัวเลขผู้เสียชีวิตก็ไม่ถูกบันทึกไว้เช่นในนามวิสามัญฆาตกรรม ฉะนั้นจึงดูเหมือนว่าควรจะเป็นที่ศึกษาภาคปฏิบัติการฆ่าต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดผ่านวิสามัญฆาตกรรมและประหารชีวิตมากกว่า เพราะนั่นเป็นปฏิบัติการของรัฐโดยตรง ตรงกันข้ามกับการฆ่าตัดตอนที่ไม่ควรจะนำมาศึกษาแต่อย่างใด¹⁰⁰

อย่างไรก็ตาม การฆ่าตัดตอนมีปัญหาคือการบอกปฏิเสธ

⁹⁹ พวงทอง ภวัครพันธุ์, อ้างแล้ว, หน้า 3.

¹⁰⁰ เช่นคำกล่าวของสมัคร สุนทรเวช อดีตนายกรัฐมนตรีที่ว่า “5 พันศพก็ได้ถ้าฆ่ากันเอง 2,500 ก่อนหน้านี้ฆ่ากันเอง ผมขอถามหน่อยเถอะ ผู้สื่อข่าวไปวัดทุกซักร้อนแทนพวกค้ายาเสพติดหรืออย่างไร ถึงมาถามกันแบบนี้ มันฆ่ากันเอง จะไปรู้ได้อย่างไร ช่วยอธิบายให้ฟังหน่อย เอาแค่คำจำกัดความว่าฆ่าตัดตอน คือมันไปฆ่ากันเอง เพราะกลัวว่าจะไปถึงถูกพี่ ลูกน้องเลยฆ่ากันเอง ถ้าตำรวจไปฆ่าก็เรียกว่าวิสามัญฆาตกรรม ตำรวจก็ต้องขึ้นศาล แต่การฆ่ากันเองเราต้องรับผิดชอบหรือ” (มติชน, 23 กุมภาพันธ์, 2551)

ความรับผิดชอบของรัฐไม่สามารถทำได้¹⁰¹ แต่ที่น่าสนใจยิ่งกว่าควรต้องเข้าใจว่าการปล่อยให้เกิดการฆ่าตัดตอนกันเองนั้น เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการปราบปรามที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพที่สุดที่รัฐนำมาใช้โดยตรงและเป็นวิธีคิดที่อยู่ในตรรกะหน่วยความมั่นคงของสังคมไทย ซึ่งอาจจะพิจารณาตรรกะนี้ผ่านการให้สัมภาษณ์ของ พล.ต.ท.นพดล สมบูรณ์ทรัพย์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติผู้รับผิดชอบด้านปราบปรามยาเสพติดที่กล่าวว่า “ได้มีโอกาสคุยกับผู้ใหญ่ในวงการปราบปรามยาเสพติดถึงการปราบปรามผู้ค้ายาที่ยังปราบยังไม่ลง ผู้ใหญ่ท่านนั้นเสนอมาว่าน่าจะตั้งสมาคมครุฑดำ (ให้คนเกี่ยวข้องหักหลังและฆ่ากันเอง) เหมือนประเทศญี่ปุ่นที่ตั้งขึ้นมาเพื่อปราบมาเฟียทั้งหลาย ซึ่งก็ได้บอกไปว่าหากท่านทำ ตนเองก็ตั้งใจว่าจะขอร่วมด้วย”¹⁰²

การทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหักหลังและฆ่ากันเองน่าจะเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการฆ่าตัดตอน แต่อีกส่วนหนึ่งคือการฆ่าผู้มีรายชื่อใน “บัญชีดำ” ของรัฐหรือของหมู่บ้านโดยรัฐฆ่าเสียเอง แต่ปล่อยให้การตายนั้นเป็นเรื่องการฆ่าตัดตอนก็มีความเป็นไปได้เช่นกัน จึงจำเป็นต้องกล่าวไปควบคู่กัน ทั้งนี้นับแต่รัฐบาลชวน หลีกภัย

¹⁰¹ ควรพิจารณาไว้ว่าแนวคิดสัญญาประชาคมที่ก่อรูปข้อผูกพันในสังคมการเมือง ไม่ได้หมายถึงการที่รัฐจะถอดถอนตนเอง เพื่อปล่อยให้เกิดการฆ่ากันเองของประชาชน ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงแนวคิดดังกล่าว เราสามารถอ้างถึงนักปรัชญาการเมืองตะวันตก โดยเฉพาะเริ่มแรกที่โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ผู้กล่าวถึงการที่ประชาชนมาร่วมกันก่อรูปสังคมการเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงความตายที่รุนแรง (violent death) เพราะความปลอดภัยของประชาชนถือเป็นภารกิจสำคัญของรัฐ กระนั้นก็ตาม การปล่อยให้เกิดการฆ่าตัดตอนกันเอง กลับกลายเป็นการถอดถอนหน้าที่ตนเองขององค์อธิปัตย์ ทำให้ประชาชนถูกฆ่าได้อย่างง่ายดาย และทำให้ชีวิตพวกเขาปราศจากคุณค่าและความมั่นคงใดๆ

¹⁰² ไทยโพสต์. 27 กุมภาพันธ์, 2542, หน้า 3.

ก็เริ่มมีการใช้นโยบาย “เกลี้ยจิ้มเกลื้อ” ในภาคอีสานตอนบน นายตำรวจระดับนายพลคนหนึ่งเล่าว่า “นอกเหนือจากการจับกุมกวาดล้างแล้ว ยังใช้วิธี “เกลี้ยจิ้มเกลื้อ” ส่งสหายเข้าไปเป็นหนอนบ่อนไส้ยุยงให้แก๊งยาบ้าระแวงและไม่ไว้วางใจกันเอง ซึ่งก็ได้ผลเพราะในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมากลุ่มผู้ค้ายาบ้าฆ่ากันเองไม่เว้นแต่ละวัน เพราะความระแวงและหักหลังเรื่องเงินรวมกว่า 100 ศพเข้าไปแล้ว”¹⁰³

หากคำกล่าวข้างต้นเป็นจริง เหตุการณ์ที่เกิดเฉพาะที่จังหวัดขอนแก่นจังหวัดเดียวก็มีหลักฐานยืนยันว่ามีผู้เสียชีวิตนับร้อยศพภายใต้การปิดคดีว่าเป็นการฆ่าตัดตอนกันเอง ดังที่คอลัมนิสต์คนหนึ่งเขียนว่า “...นับร้อยกว่าศพ เฉพาะการสังหารในเขต อ.เมืองขอนแก่นในรอบปี 2541 ที่กว่าร้อยครอบครัวต้องรับผลพวงแบบเดียวกันนี้ คดีสังหารอย่างเหี้ยมโหดในท้องที่แห่งนี้มีการสรุปคดีง่าย ๆ ว่า “พ่อค้ายาบ้าล้างแค้นกันเอง”...”¹⁰⁴

นอกจากนี้ในสมัยรัฐบาลชวน มีผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่อยู่ในบัญชีดำของรัฐถูกฆ่าอย่างต่อเนื่อง โดยที่จังหวัดพัทลุงระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคมผู้อยู่ในบัญชีดำถูกวิสามัญฆาตกรรมไป 8 คน จนชาวบ้านต้องนำรายชื่อบัญชีลับที่ตัวเองได้รับการแจ้งเตือนออกมา ซึ่งมีรายชื่อชาวบ้านอีก 53 ในบัญชีดำที่กำลังจะถูกวินิจฉัยไปร้องเรียนต่อนิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่¹⁰⁵

¹⁰³ เกลี้ยจิ้มเกลื้อ กฤษฎี 100 ศพปราบยาบ้าอีสาน. สยามรัฐ. 2 พฤษภาคม 2541, หน้า 3.

¹⁰⁴ สังหารโหดรายวันคดียุบอดตลบทภาค 4. กรุงเทพธุรกิจ. 26 มิถุนายน 2542, หน้า 2.

¹⁰⁵ ฆ่าตัดตอนผู้ตายมีรายชื่อในบัญชีดำ. มติชน. 8 มิถุนายน 2541, หน้า 1, 20.

ขณะที่ความปรารถนาฆ่ากันเองของชาวบ้านผ่านการทำ
“ประชาคมหมู่บ้าน” ในช่วงต่อรัฐบาลชวนกับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณก็
น่าสนใจเช่นกัน ดังตัวอย่างของตำบลแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่
ผู้ใหญ่บ้านตำบลดังกล่าวเล่าว่า

“...ปัญหาบ้านขณะนี้ถ้าจะรอให้ผู้รักษากฎหมายทำหน้าที่คง
ไม่ไหวแล้ว ระยะหลังชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดที่จะหาทางขจัดปัญหาใน
ชุมชนเอง โดยการให้ “เวทีประชาคมหมู่บ้าน” เข้ามามีบทบาทในเรื่อง
นี้มากขึ้น ให้ชาวบ้านหารือกันเพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานตัวบุคคลที่
เกี่ยวข้อง แล้วลงมติกันว่าจะจัดการอย่างไร...แต่เดิมเคยมีการพูดคุยกัน
ว่าจะใช้มาตรการคว่ำบาตรทางสังคม เช่น ปฏิเสธการติดต่อ ไม่ทำมา
ค้าขายกับผู้ค้ายาเสพติด แต่ดูแล้วคนในชนบทส่วนมากเป็นเครือญาติ
ทั้งหมด มาตรการนี้จึงอาจจะไม่ได้ผล สุดท้ายประชาคมหมู่บ้านก็เริ่ม
หันมาใช้วิธี “กำจัดทิ้ง” แทน โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านลงมติก่อนจะ
เสนอต่อหน่วยเหนือ ซึ่งก็หมายถึงฝ่ายปกครองแต่ละระดับชั้น และ
แน่นอนในขั้นตอนนี้จะต้องมีการตรวจสอบย้อนกลับโดยละเอียดอีกครั้ง
ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าเมื่อทำลงไปแล้วจะทำให้ปัญหาในชุมชนลดลงได้หรือไม่
หากประเมินว่าได้ ก็จะส่งไฟเขียวกลับไป...หลังจากนั้นจะเข้าสู่
กระบวนการ “ลงขัน” เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการขั้นเด็ดขาดกับ
คนที่สร้างปัญหาให้ชุมชน ซึ่งบางชุมชนจะมีเงินกองกลางของหมู่บ้าน
สำหรับจัดการปัญหาลักษณะนี้อยู่ก่อนหนึ่ง...ส่วนค่าหัวบางคนอยู่ใน
เรือนพันบางคนเรือนหมื่นบาท”¹⁰⁶

¹⁰⁶ ลงขันยิงทิ้งนักค้ายาบ้า ชาวเหนือทำกันเอง เลิกพึ่งน้ำมือตำรวจ. ผู้จัดการ.
22 มกราคม 2544, หน้า 3.

เป็นไปได้อย่างยิ่งที่ว่าการทำ “ประชาคมหมู่บ้าน” นำไปสู่การฆ่าผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพื่อสนองประชามติของหมู่บ้าน¹⁰⁷ และความตายของคนนั้นก็อาจจะถูกนำเสนอว่าเป็นการฆ่าตัดตอนกันเอง การทำประชาคมหมู่บ้านหมายถึงว่าทุกๆ บ้านจะต้องเขียนรายชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในหมู่บ้านและมาตรการที่ต้องการให้รัฐจัดการกับคนนั้น รายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะอยู่ในบัญชีดำของภาครัฐ และเอกสารนั้นจะถูกเผาทันทีหลังจากรัฐได้อ่านแล้ว หากเป็นทุกภาคจะเรียกว่าประชาคมหมู่บ้าน แต่ภาคอีสานเรียกว่าสมัชชาต้านยาบ้า โดยมีคำขวัญจากตำรวจภูธรภาค 4 หรืออีสานตอนบนว่า “ล้าง 3 ครั้ง ไม่สะอาด จงฝังดินเสีย ในเมื่อให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดีถึง 3 ครั้งแล้วยังไม่ยอมเป็นคนดี ถนนสายนี้ก็ควรจะให้คนดีๆ เขาเดิน”¹⁰⁸ ในช่วงสงครามปราบปรามยาเสพติดการฆ่าตัดตอนส่วนหนึ่งก็มาจากแนวทางนี้

4. อื่นๆ

นอกจากมีการเสียชีวิตจากวิสามัญฆาตกรรม ประหารชีวิต ฆ่าตัดตอนแล้ว ยังมีกรณีเสียชีวิตอื่นๆ เช่น การเสียชีวิตของผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในคุก เช่น ระหว่างวันที่ 27 มิถุนายนถึง 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 มีนักโทษเสียชีวิตในคุกถึง 64 คน ผู้เสียชีวิตอยู่ในระหว่างการควบคุมของตำรวจ 8 ราย ที่เหลืออยู่ในการควบคุมของ

¹⁰⁷ ร้อยตำรวจตรี จ. ที่อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่เล่าให้ผู้เขียนฟังขณะลงพื้นที่สัมภาษณ์ว่า “ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เขียนธรรมทานะ เขียนอ้อนวอนให้เราฆ่า บางคนลงท้ายว่า ช่วยฆ่ามันแม่เลย”

¹⁰⁸ สยามรัฐ, 15 กรกฎาคม 2544, หน้า 7.

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และใน 64 คนเสียชีวิตที่เรือนจำกลางคลองเปรม ถึง 14 คน¹⁰⁹ และยังมีชาวการทรมานผู้ต้องขังคดียาเสพติด¹¹⁰ หรือนอกจากยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นยุคที่นักโทษถูกลดปริมาณข้าวจาก 750 กรัม/คน/วัน เหลือ 500 กรัม/คน/วัน¹¹¹ และเฉพาะที่ปรากฏเป็นข่าวเท่านั้น ก็การเสียชีวิตในคุกมีปริศนาเช่นกัน อาทิ ผู้ต้องหา ยาเสพติดเสียชีวิตอย่างปริศนาที่ตรังในห้องขัง¹¹² “ร้องยธ.ลูกชายติดคุกดับปริศนาถูกซ้อม-จับแขวนคอ”¹¹³ “เอเยนต์ค้ายาบ้าผูกคอดับคาห้องขัง”¹¹⁴ และเพียง 2 เดือนระหว่างตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 มีผู้ต้องหาคดียาเสพติดตายในโรงพัก 4 คน¹¹⁵ เฉพาะที่จังหวัดลำพูนก็ 2 คน รวมถึงกรณีประหลาดที่นักโทษสามารถเอาปืนเข้าไปเรือนจำได้อย่างไร ถึงสามารถยิงตัวตายได้ เช่นข่าว “ยิงตัวคาห้องขังมีปืนมาจากไหน”¹¹⁶ ระบุว่าผู้ต้องหาคดียาบ้าลักลอบนำปืนมาในคุกและหวังแหกคุก ขณะที่ทำทีขอน้ำดื่มลิบเวอร์ สบช่องคว่ำปิ่นจัสลิบเวอร์เพื่อ หลบหนี ก่อนเกิดการปลุกปล้ำแต่สู้ไม่ได้และกลัวความผิดจึง

109 ข่าวสด. 18 กรกฎาคม 2543, หน้า 11.

110 บุหรีจี้ ตีกระโหลก รุมฆ่าโหด ศพนอนคาห้องขัง โคนจับคดีเสพยาจนรก ตำรวจจมน้ำอ้างล้มหัวฟาดพื้น. ไทยรัฐ. 8 กรกฎาคม 2542, หน้า 1,19.

111 คุยกุศทักษิณสั่งให้ลดข้าวนักโทษผอม. ไทยโพสต์. 18 กันยายน 2548, หน้า 1,12.

112 แนวหน้า. 23 ธันวาคม 2548, หน้า 7.

113 เดลินิวส์. 7 พฤษภาคม 2549, หน้า 1,10.

114 แนวหน้า. 10 เมษายน 2549, หน้า 7.

115 แค 2 เดือนผู้ต้องหาคดียาบ้าผูกคอตายบนโรงพักแล้ว 4 ศพ. มติชน. 20 พฤศจิกายน 2548.

116 คมชัดลึก. 3 พฤศจิกายน 2546, หน้า 1,14.

ระเบิด สมองตัวเองดับ หรือ “ตร.ค้ายาชิงหัวดับ-เพื่อนเยี่ยม”¹¹⁷ ที่เนื้อความว่าผู้ต้องขังเป็นอดีตตำรวจที่ค้ายาเสพติดได้มีเพื่อนตำรวจด้วยกันมาเยี่ยม แล้วผู้ต้องขังขโมยปืนมาจากตำรวจที่มาเยี่ยมแล้วยิงหัวตัวเอง หรือสมัยรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ก็ตาม¹¹⁸

อีกทั้งยังมีกรณีเสียชีวิตหรือเกือบเสียชีวิตกรณีอื่น เช่น ผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ไปจับตัวประกันถูกประชาทัณฑ์ตาย¹¹⁹ หรือ ตำรวจยึดยา¹²⁰ ช้อมผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด¹²¹ ตลอดจนถูกลูกหลงจากการปราบปรามของตำรวจ¹²² ฯลฯ

บทสรุป

พิจารณาอย่างรวบรัดจะเห็นว่า หากความเป็นมนุษย์สะท้อนถึงศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกันแล้ว ความเป็นทรัพยากรมนุษย์ได้สร้างชุดคำอธิบายใหม่ขึ้นมาว่าใครควรมีค่าและถูกปกป้องเป็นกรณีพิเศษหรือ

¹¹⁷ คมชัดลึก. 25 กุมภาพันธ์ 2548, หน้า 1,16.

¹¹⁸ เช่นข่าวผู้ต้องหาคดียาเสพติดดับปริศนาคาห้องขัง โดยมีอาการน้ำลายฟูมปากนอนชักกระตุก ก่อนหน้านั้นในห้องดังกล่าวมีเสียงคล้ายคนถีบผาฉะ (ข่าวสด. 19 ธันวาคม 2549, หน้า 15.)

¹¹⁹ ข่าวทำนองนี้ปรากฏเสมอ เช่น จุกจิบไอ้คลังยาบ้า มือจับทาร์ก ประชาทัณฑ์ตายคาคืน. ข่าวสด. 25 ตุลาคม 2543, หน้า 1.

¹²⁰ เช่น เขาไม่เอาถึงตายก็บุญแล้ว. คมชัดลึก. 11 ธันวาคม 2549, หน้า 1, 15.

¹²¹ เช่น ตำรวจสุราษฎร์ธานีช้อมผู้ต้องสงสัย 22 รายในเซฟเฮาส์ให้ยอมรับสารภาพว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จนทำให้คนเหล่านั้นยื่นเรื่องมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (มติชน. 30 กรกฎาคม 2545, หน้า 7)

¹²² เช่น “ตำรวจชักปืนยิงคนร้ายยาบ้า กระสุนไปโดนชาวบ้านเจ็บสาหัส ตำรวจอ้างสุจริต. เดลินิวส์. 19 มกราคม 2548, หน้า 14.

เปรียบประจักษ์ในหิน ซึ่งความเท่าเทียมเป็นศัพท์ที่ล้าสมัยไป และจากที่นักทฤษฎีด้านสัญญาประชาคม เช่น โทมัส ฮอบส์ กล่าวถึง การทำสัญญากับรัฐเพื่อให้มาคุ้มครองชีวิตของผู้คนจากความกลัวในสภาวะธรรมชาติ และแม้เทคโนโลยีแห่งอำนาจทำให้เราเห็นว่าการฆ่าผู้คนจำนวนมากๆ ไม่ได้กระทำได้ง่ายเหมือนแต่เดิม แม้แต่การประหารชีวิตยังต้องแสดงออกถึงความมีอารยะขึ้น แต่รัฐเสรีนิยมใหม่ตามแนวคิดทรัพยากรมนุษย์ก็ได้สร้างสัญญาฉบับหนึ่งขึ้นมาว่ารัฐจะดูแลชีวิตมนุษย์ เมื่อมนุษย์ดูแลตัวเองให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเชื่อให้ได้เสียก่อน หรือหากดูแลไม่ได้ก็อย่าไปทำให้ผู้มีคุณสมบัติเป็น “ทรัพย์สิน” เปราะเบือนก็เพียงพอ หากยังทำให้ผู้อื่นเปราะเบือนโดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับยาเสพติด คุณค่าชีวิตพวกเขาก็ไม่ได้มีความหมายแต่อย่างใด หากแต่ควรถูกกำจัดออกไปผ่านสงครามปราบปรามยาเสพติด วิสามัญฯ ฆ่าตัดตอน พระราชทานอภัยโทษอย่างจำกัด และการประหารชีวิต

การวิเคราะห์ วิพากษ์ และวิจารณ์ประเด็นการเปลี่ยนองค์ประธานที่มีคำว่า “ทรัพย์สิน” มาวางหน้าคำว่า “มนุษย์” เป็นเรื่องใหญ่เกินกว่าจะกล่าวในที่นี้ได้ ที่กล่าวได้คือการตั้งคำถามกับการใช้วิธี “ฆ่าคือคำตอบ” จะเป็นไปได้ไหมที่สังคมไทยควรยกระดับแนวคิด “เรื่องการไม่ฆ่า” ให้เทียบเท่ากับความคิดเรื่อง “ทรัพยากรมนุษย์” การอาศัยการฆ่าเป็นคำตอบ สิ่งที่สังคมไทยต้องร่วมกันขบคิดคือ การยอมรับความรุนแรงที่ดำรงอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบันนับเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อความคิดเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรงในอนาคต และจะเป็นไปได้หรือไม่ว่าสังคมไทยจะมองสมาชิกในสังคมเดียวกัน แม้ไม่มีคุณสมบัติเป็น “ทรัพย์สิน” และแม้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดว่าเป็น “เพื่อนมนุษย์” โดยทำความเข้าใจถึงปัญหาบางอย่างไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่

เหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน ความไม่เท่าเทียมกันในแง่คุณค่า
ต่างๆ หรืออะไรก็ตาม แทนที่จะมองแบบแขนงปีศาจวิทยาเพื่อเอื้อต่อ
การฆ่าโดยทันที

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยวุฒิสภา. (2547). สงครามยาเสพติด ไทยฆ่าไทย ยุทธการใบไม้ร่วง 3 เดือนแห่งมิลลิวินาที. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (บรรณาธิการ), **รัฐชนกนิคม 3**. กรุงเทพฯ : ขอคิดด้วยคน.
- คณิต นคร และคณะ. (2551). **รายงานการศึกษานโยบายปราบปรามยาเสพติดเบื้องต้น**. คณะกรรมการอิสระตรวจสอบ ศึกษา และวิเคราะห์การกำหนดนโยบายปราบปรามยาเสพติดให้โทษและการนำ นโยบายไปปฏิบัติจนเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายชื่อเสียง และทรัพย์สินของประชาชน.
- ฉวีวรรณ สายบัว. (2545). ทำไมคนไทยต้องกินยาบ้า. **ประชาชาติธุรกิจ**. 17 มิถุนายน.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2547). รัฐเสรีนิยมใหม่ ทรัพยากรมนุษย์ และชุมชน. **ฟ้าเดียวกัน**. 2(4).
- ป๋วย ใจไทย. (2550). โททกบันลือโลกฆ่าตัดตอน 2,500 ศพ: แพะรับบาป 8,000 คน. กรุงเทพฯ: เซเวนพรีนซ์ตีง จำกัด.
- พวงทอง ภาวครพนันธุ์. (2550). **ปฏิบัติการสงคราม' ของการรณรงค์ปัญหาเสพติดในประเทศไทย**. เอกสารนำเสนอต่อโครงการวิจัยปีที่ 2 ความรุนแรง “ซ่อน-หา” สังคมไทย เรื่อง สันติวิธี ความรุนแรง และสังคมไทย (Nonviolence, Violence, and Thai Society). คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฤดีโตม วิภาวิน. (2546). **นโยบายปราบปรามยาเสพติด: 3 เดือนกับการประกาศสงคราม** ขึ้นแตกหักเพื่อเอาชนะยาเสพติดของรัฐบาล ศึกษากรณีลักษณะนโยบายและผลกระทบ.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรารักษ์ สามโกเศศ. (2542). **ประชาชาติธุรกิจ**. 22 กุมภาพันธ์.
วัชร พัดมนศรี. มาตรการกร้าวเขย่ายาเสพติด. **เดลินิวส์**. 26 มิถุนายน 2541.

วิทยากร เชียงกูล. (2542). **วิกฤติและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
อนุสรณ์ อุณโณ. (2541). **วิสามัญฆาตกรรม: อาชญากรรมและการลงทัณฑ์ในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Foucault, Michel.(2003). **Society Must Be Defended: Lectures at the College de France,1975-76**. London, England : Allen Lane.

_____. **The History of Sexuality**. New York: Vintage Books.

_____. (2008). **The Birth of Biopolitics**. Hampshire: Palgrave Macmillan.

_____. (1980). **The Politics of Health in the Eighteenth Century**. in Power/Knowledge. London: Harvester Press.

Nishizaki,Yoshinori. (2007). Constructing Moral Authority in Rural Thailand: Banharn Silpa-archa's Non-violent War on Drugs. **Asian Studies Review**. 31(3).

